

Modersmål i förskolan

En kvalitativ fallstudie om förskolans arbete med modersmål för att stärka barns identitet.

Av: Amira Azzazi

Handledare: Thomas Backlund
Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Självständigt vetenskapligt arbete 15 hp
Utbildningsvetenskap C | Vårterminen 2018
Förskolläraryrket med interkulturell profil, erfarenhetsbaserad

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Mother tongue in preschool

This study seeks to create an understanding of how preschool educators can participate in promoting and encouraging children's mother tongue in their activities to strengthen the children's identity. It explores the ways in which educators actively promote the children's mother tongue in their work approach and how they perceive the importance of cooperation between preschool and home regarding the children's mother tongue.

The study investigates using the case study method, specifically conducted through qualitative interviews and observations. Survey sampled was of two preschools where two educators of varying job positions and length of work experience which have been interviewed and observed. The study analyzes from a sociocultural perspective, which takes into account how learning takes place through interactions among individuals and the social and cultural factors surrounding them.

Based on the reported results of the interviews and observations, it appears that the educators are positively related to mother tongue in preschool and use mother tongue support in the activities in a deliberate way to promote the child's identity. There were spontaneous situations in which mother tongue was included in the activity, and there were situations where the educators deliberately used mother tongue to clarify concepts that the children do not understand in Swedish. In instances where the identity expresses characteristics of children's mother tongue, the educators see that these register on the child's posture and facial expressions. The educators note that children feel a sense of accomplishment and ownership when they claim competence to express "my language", indicating self-awareness of their individuality and unique language. The educators use conversations and planned singing and reading lessons in different mother tongue as part of the daily activities and tools such as digital learning tablets, the computer and the smart board facilitate mother tongue support in preschool activities. Educators believe that, through the various available tools in preschool, cooperation with parents, and the educators' multilingual abilities are contributory factors of great importance, that support mother tongue development and encourages a multilingual environment in preschool.

Keywords

Mother tongue, identity, multilingual environment, sociocultural perspective

Förord

Att studera och arbeta heltid samtidigt har hittills varit den största utmaningen i mitt liv. De tre tuffa åren har närmat sig sitt slut. Därför vill jag härmed rikta ett stort tack till min familj som står mig allra närmast om hjärtat och som jag anser har kämpat allra mest under min studietid. Tack till min man som peppat mig ända fram tills slutmålet och tack till framförallt mina tre barn som offrat helger och fritid för att jag ska kunna skriva klart min uppsats. Tack till mina föräldrar, systrar och bröder för att ni stöttat mig och stått ut med mitt tjat och gråt när jag varit så nära att ge upp. Jag är evigt er tacksamma för det stöd ni har givit mig längs vägen. Det värmer mig så innerligt om hjärtat. Jag vill även stort tacka min handledare, Thomas Backlund för att ha visat engagemang och nyfikenhet för min studie och för att ha givit mig konstruktiv kritik under hela skrivprocessen. Jag vill tacka mina respondenter och barnen i deras avdelning för deras medverkan i min studie, utan er hade denna studie inte varit möjlig. Och slutligen vill jag tacka min chef, biträdande chef, pedagogisk utvecklare, specialpedagog, vfu-handledare och alla mina kollegor i verksamheten för stödet jag har fått under min studietid, ni är underbara!

Amira Azzazi

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Begreppsdefinitioner	2
3.1 Modersmål.....	2
3.2 Förstaspråk och andraspråk	3
3.3 Tvåspråkighet eller flerspråkighet	4
4. Tidigare forskning	4
4.1 Modersmålets betydelse för barns identitet.....	4
4.2 Modersmålets betydelse för barns lärande och ordförråd	5
4.3 Flerspråkig miljö i förskolan	6
4.4 Flerspråkighetsperspektivet som kompetens.....	8
5. Teoretiskt perspektiv	10
5.1 Vad är lärande inom sociokulturellt perspektivet?.....	10
5.2 Vad lärs inom sociokulturella perspektivet?	10
5.3 Hur sker lärande inom sociokulturellt perspektiv.....	11
5.4 Identitet.....	12
5.5 Identitetsutveckling, självtillit och språklig mångfald	13
5.6 Additiv och subtraktiv språkmiljö.....	14
6. Metod	16
6.1 Val av metod.....	16
6.2 Urval.....	16
6.3 Kvalitativa intervjuer	17
6.4 Observationer	17
6.5 Presentation av respondenterna	18
6.6 Genomförande	19
6.7 Bearbetning av datainsamling.....	19
6.8 Validitet och generaliserbarhet.....	19
6.9 Forskningsetiska principer	20
7. Resultat och analys	21
7.1 Resultat av intervjuer	22
7.2 Pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet	22
7.3 Verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten	25
7.4 Betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling..	28
7.5 Resultat av observationerna	30
7.6 Samspel där modersmål uppmärksammas vid mellanbarnsavdelningen.....	30
7.7 Samspel där modersmål uppmärksammas vid storbarnsavdelningen	34
7.8 Slutsatser av observationer och intervjuer	37
8. Diskussion	38
8.1 Metoddiskussion	38
8.2 Resultatdiskussion.....	38
8.2.1 Pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet	39
8.2.2 Verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten.....	39
8.2.3 Betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmål	40
8.2.4 Flerspråkighetsperspektiv som kompetens.....	41

8.3 Resultaten i ett större perspektiv	42
8.4 Slutsatser	43
8.5 Vidare forskning	43
9. Referenslista	44
9.1 Otryckta källor	44
9.2 Tryckt litteratur	44
9.3 Elektroniska resurser:	45
Bilagor	46

1. Inledning

Modersmål är ett ämne jag intresserar mig för eftersom det berör hela min barndom. Jag är född och uppvuxen i Sverige och mina föräldrar valde att jag skulle gå i en kommunal förskola och skola men med en integrerad arabisk avdelning och klass trots att jag inte ville det. Detta val beror främst på att mina föräldrar ämnade att jag skulle bevara min kulturella identitet genom att lära mig mitt modersmål. Synen mina föräldrar hade på modersmålets betydelse för språk- och identitetsutveckling återspeglas i förskolans styrdokument. Läroplanen för förskolan betonar att ”språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling”, därmed strävar förskolan att efter ”barn med annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål” (Skolverket 2016, s.7, 10). Med identitet menar Skolverket i *Flera språk i förskolan (2013)* att det är medvetenheten om sig själv som en unik individ, och att identitetsutvecklingen är utvecklingen av den personliga identiteten vilket hör ihop med den tidiga språkutvecklingen då barn utvecklar en förmåga att dra en gräns mellan jaget och resten av världen (Skolverket 2013, s. 17). Calderon definierar i *Komma till tals-flerspråkiga barn i förskolan (2004)* kulturell identitet som när någon kan två eller flera språk även har tillgång till flera kulturer och känner sig hemma i flera sammanhang. Vidare menar författaren att goda förutsättningar inom modersmålet berikar barns språkutveckling (Calderon 2004, s. 13). Benckert, Håland och Wallin understryker i *Flerspråkighet i förskolan (2008)* att modersmålet är avgörande för barnets identitets-och kunskapsutveckling (Skolverket 2008, s. 25). Därmed utgör modersmål och identitet två centrala och viktiga byggstenar i barnets språkutveckling. Verksamma pedagoger ska således främja denna utveckling genom att ta vara på flerspråkighet i dagens förskolor. Viktiga faktorer i arbetet med modersmål i förskolan är pedagogers förhållningsätt och kunskaper i hur de kan ge barn möjlighet att utveckla sitt modersmål. Pedagoger som stärker barns modersmål i verksamheten på ett positivt sätt, och föräldrar som behåller modersmålet levande hemma berikar barns språk och identitetsutveckling långsiktigt. Således är modersmål grunden för en positiv identitetsutveckling och viktig för att utveckla ett andraspråk. Läroplanen betonar modersmålets betydelse i nedanstående citat:

barn med utländsk bakgrund som utvecklar sitt modersmål får bättre möjligheter att lära sig svenska och även utveckla kunskaper inom andra områden. Av Skollagen framgår att förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål (Skolverket 2016, s. 7).

I och med ovanstående citat skall modersmålsutvecklingen utgöra en integrerad del i den vardagliga verksamheten och så långt som möjligt ingå i förskolans förekommande aktiviteter

menar Benckert, Håland och Wallin (Skolverket 2008, s. 25). Barns möjlighet att utveckla alla sina språk påverkas dock av de attityder de möter från samhället. Ladberg menar i *Barn med flera språk – tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle* (2003) att det finns en norm i samhället där föräldrar tror att flera språk i barnets omgivning ger negativa följder för barns språkutveckling. Enligt normen överger föräldrar barns modersmål för att de ska lära sig majoritetsspråket i landet de bor i. Att begränsa antalet språk genom att inte använda barnets modersmål snarare försvårar barnets språk och identitetsutveckling (Ladberg 2003, s.11-13). Genom att pedagogerna således samverkar med föräldrarna förebyggs normen om att flera språk påverkar språkutvecklingen hos barnen. Skolverket menar att nyfikna pedagoger som har viljan att ta reda på mer om barnens språk ökar barnens möjligheter att utveckla alla sina språk och genom föräldrasamverkan underlättas arbetet med barns modersmål (Skolverket 2013, s. 4). Med hjälp av engagerade pedagoger som samarbetar med föräldrar ska barns språkande stimuleras inom alla deras språk. Hur pedagogerna realiserar dessa mål och riktlinjer i praktiken och hur de uppmuntrar alla barns modersmål för att stärka sina identiteter är de frågor som den här studien har fokuserats på.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att skapa förståelse för hur pedagoger enskilt och tillsammans med hemmen kan medverka för att främja och uppmuntra barns modersmålsutveckling. Pedagogers resonemang kring sitt arbete med modersmål relaterat till att stärka barns identitet, vilka verktyg de använder och hur de samverkar mellan förskola och hem är några viktiga utgångspunkter som jag ämnar undersöka. Utgångspunkten är framförallt att ta reda på hur pedagoger beroende på vilken befattning och kompetens de har inom flerspråkighetsperspektivet, tänker och gör för att stärka barns modersmål. Utifrån syftet formuleras nedanstående frågeställningar:

- Hur resonerar pedagoger om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet?
- Vilka verktyg används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten?
- Hur uppfattar pedagogen betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling?

3. Begreppsdefinitioner

I det här avsnittet redogörs för begreppsdefinitioner som är relevanta för studien, nämligen: modersmål, förstaspråk, andraspråk, tvåspråkighet och flerspråkighet.

3.1 Modersmål

Enligt Håkansson i boken *Tvåspråkighet hos barn i Sverige* (2003) finns det ingen sammanhållning om hur begreppet modersmål kan definieras. Författaren utgår ifrån en vid definition av tvåspråkighet utifrån svensk forskning, nämligen att barn och ungdomar använder

mer än ett språk (Håkansson 2003, s. 13). Vidare hänvisar författaren till en tabell som visar olika definitioner verkställda av skolverket (2002:4-5), där det framkommer en skillnad mellan modersmål och förstaspråk. Förstaspråk är det språk som barnen lär sig först, vilket inte nödvändigtvis är det språk som föräldrarna pratar, medan modersmål är det språk som en av eller båda föräldrar pratar med sitt barn (Håkansson 2003, s. 20-21). Tidigare användes begreppet hemspråk och hemspråksundervisning, men sedan 1997 ersattes de av modersmål och modersmålsundervisning med motiveringen att hemspråk inte enbart användes i hemmet (Skolverket 2013, s. 8).

Håkansson belyser vidare om Skuttnabb - Kangas fyra olika kriterier som används för att bestämma vad som kan utgöra modersmål: *Ursprung, kompetens, funktion och attityder* (Håkansson 2013, s. 15). *Ursprungskriteriet* innebär att modersmålet är det språk barn lär sig först, och tvåspråkig är den som lärt sig två språk från födseln. Antingen har barn språken från början i hemmet eller så har de det inte. Har barn två språk från början blir båda modersmål (Håkansson 2013, s. 15). Läroplan använder begreppet framförallt i betydelsen av ursprung, då det hänvisas till det eller de språk barnet lärt sig från början (Skolverket 2013, s. 9). *Kompetenskriteriet* innebär att modersmålet är det språk barn bemästrar bäst och den som är tvåspråkig behärskar de två språken lika bra. Detta kriterium är svårare att definiera eftersom det är komplicerat att ange vad det innebär att bemästra ett språk. Det är inte möjligt att mäta språken genom testmetoder. Tvåspråkiga personer använder sina två språk i olika situationer och därmed blir jämförelserna av behärskningen svår (Håkansson 2013, s. 15). Läroplanens definition av kompetens avser språkbehärskningen (Skolverket 2013, s. 9). Inom *funktionskriteriet* är modersmål det språk som barn använder mest, och tvåspråkig person som använder de två språken i de flesta situationer enligt egna önskemål, exempelvis att anpassa valet av språk utifrån egen vilja i sitt vardagliga liv. I vissa sammanhang talas det om *funktionell tvåspråkighet* (Håkansson 2013, s. 15). Läroplanen använder framförallt begreppet i betydelsen av språkets praktiska användning (Skolverket 2013, s. 9). *Attitydkriteriet* bygger på att modersmålet är det språk barn identifierar sig med, och att den tvåspråkiga identifierar sig själv som tvåspråkig eller av andra identifieras som en tvåspråkig person (Håkansson 2003, s. 15). Läroplanen avser med detta kriterium språket som barnet identifierar sig med och identifieras av andra (Skolverket 2013, s. 9).

3.2 Förstaspråk och andraspråk

Håkansson refererar till svensk uppslagsbok och nationalencyklopedin, där författaren belyser om begreppet förstaspråk som individens modersmål. Med andra ord det språk individen först

lär sig. Barnet kan växa upp med två förstaspråk, där två föräldrar har olika modersmål. Förutsättningen är att föräldrarna använder båda språken med barnet. I detta fall benämns barnet som tvåspråkig (Håkansson 2003, s. 17). Med andraspråk menas med det språk individer lär sig efter sitt förstaspråk, det vill säga ett språk som de lär sig efter sitt modersmål (Håkansson 2003, s. 17).

3.3 Tvåspråkighet eller flerspråkighet

Om barn ska räknas som tvåspråkiga ska de tala och använda två språk i det vardagliga livet. Begreppet tvåspråkig inkluderar att en människa antingen har två förstaspråk eller ett första och ett andraspråk. För att räknas som flerspråkig behöver en människa växa upp med och använda flera språk i det vardagliga livet. Till exempel om någon har två förstaspråk och berikas med ytterligare ett språk i vardagen blir människan därmed flerspråkig (Håkansson 2003, s. 17).

4. Tidigare forskning

I det här avsnittet redogörs för tidigare forskning gällande området modersmål i förskolan. Innan undersökningen påbörjades sökte jag vetenskapliga artiklar, tidskrifter och avhandlingar genom den skandinaviska databasen NB-ECEC, SöderScholar och ERIC. Forskning som behandlas i detta avsnitt har relevans för studien och handlar om modersmålets betydelse för barns identitet, modersmålets betydelse för barns lärande och ordförråd, flerspråkigmiljö i förskolan, samt flerspråkighetsperspektiv som kompetens hos pedagogerna. I slutet av avsnittet sammanfattas hur den tidigare forskningen är relevant för studien.

4.1 Modersmålets betydelse för barns identitet

Cummins, ledande forskare inom språkutveckling, skriver i *Flerspråkiga elever- Effektiv undervisning i en utmanande tid* (2017) att begreppet identitet är centralt för att förstå mönster för inläring av språk. Begreppet hänger även samman med när mönster av misslyckanden och framgångar bland elever i skolan utformats (Cummins 2017, s. 160). Cummins konstaterar att över 200 empiristiska studier har genomförts sedan 1960-talet som visar ett positivt samband mellan utvecklingen av modersmål och elevers språkliga, kognitiva och kunskapsmässiga utveckling. Tvåspråkiga personer uppvisar mer utvecklade medvetenhet om språkstruktur, vilket underlättar att lära sig flera språk (Cummins 2017, s. 136). Cummins har analyserat en mängd studier världen över, framförallt i Kanada och USA, om lärarens relationer till barns identitet. Skolor som präglas av språklig mångfald där pedagoger inkluderade barns modersmål i undervisning genom att exempelvis uppmuntra eleverna att skriva om sina idéer både på modersmålet och på skolans språk resulterade i att lärarna kände att de hade mer inflytande över barns tidigare erfarenheter, vilket påverkade barnens identitetsskapande på ett positivt sätt. Eleverna upplevde en känsla av respekt från lärarna och stolthet över att få uttrycka sig på sitt

modersmål. Enligt Cummins utvecklas en ömsesidig process i identitetsförhandlingen mellan pedagoger och elever när pedagogerna bejakar barns modersmål i undervisningen. Därmed förebyggdes diskrimineringar och kränkningar bland eleverna. I de skolorna där elevernas tidigare erfarenheter och färdigheter i modersmålet inte togs i beaktande utvecklade eleverna en känsla av skam, nervositet och rädsla över att uttrycka sig på sitt modersmål, vilket hade en dramatisk inverkan på hur elever kände inför sitt modersmål och identitet. Cummins menar att minoriteters kulturer och språk som inte tas i beaktande, avspeglar status och maktrelationer i samhället, som långsiktigt ger en negativ attityd gentemot barns fortsatta identitetsutveckling. Det blir enligt Cummins tydligt att, för att förebygga sådana handlingar, så behöver skolor och förskolor arbeta mer förutsäggande genom att förmedla att modersmålslärandet är intellektuella färdigheter som har fördelar på barns fortsatta identitetsutveckling (Cummins 2017, s. 161-176).

4.2 Modersmålets betydelse för barns lärande och ordförråd

Svensson menar i tidningsartikeln, *Med alla barn i fokus – om förskolans roll i flerspråkiga barns språkutveckling* (2012) att inläringen av modersmålet anses vara starkt knuten till känslor och den intellektuella utvecklingen. Därför är det angeläget att förskolepedagoger ökar sina kunskaper om de flerspråkiga barnens situation genom att förbättra deras möjligheter att utveckla modersmålet och sitt svenska språk (Svensson 2012, s. 29). Vidare skriver Svensson att ett brett ordförråd utgör en väsentlig del i språkutvecklingen, eftersom det påverkar hur precist någon kan uttrycka sig och formulera sig samt hur någon kan förstå andras utsagor. I och med att det tar tid att utveckla ett stort ordförråd behöver barn tidigt möta ett variationsrikt språk. De behöver benämna och sätta ord på allt runtomkring sig och utveckla varierande begrepp som utökar deras ordförråd. Barn med annat modersmål än svenska är i behov av ett åldersadekvat ordförråd på svenska vid skolstarten, detta för att de ska ha tillgång till samma undervisning som sina kamrater. Därmed blir förskoleverksamheten avgörande för barns språkstimulering, och beroende på olika förskolemiljöer kan språkstimuleringen begränsa alternativt utveckla barns språkande. Svensson anser att pedagogers arbetssätt är viktig för att stimulera de flerspråkiga barnens ordförråd. En inkluderande verksamhet som ger utrymme för barnen att utmanas i såväl modersmål som svenska språket är en förutsättning för ett rikare ordförråd. Med språkstimulerande arbetssätt menar Svensson att språkbruket ska vara upprepande med öppna frågor där pedagoger bekräftar barns utsagor. När barnen påbörjar ett samtal ska pedagogen ta dem på allvar, uppmuntra dem, fylla i och ställa frågor för att barnen ska få möjlighet att utveckla sina tankar och resonemang. Högläsning som utförs på rätt sätt såsom att samtala om det lästa utvecklar språkstimulerande möjligheter som ökar barns ordförråd. Svensson menar vidare att särskilt barn som har annat modersmål än svenska behöver

få möjlighet att utveckla svenska språket som modersmål, eftersom forskning påvisar att när pedagoger ger barnen precisa uttryck, synonymer, tydliga ledtrådar och utvecklande förklaringar till orden utvecklar barn en god språklig kvalitet (Svensson 2012, s. 30-35).

Grøver, Lawrence och Ryland har i studien, *Bilingual Preschool Children's Second-Language Vocabulary Development: The Role of First-language Vocabulary Skills and Second-language Talk Input* (2016) undersökt om femåringars kunskaper i sitt modersmål har olika möjligheter till påverkan på deras andraspråk. Studien följde barnen från femårsåldern till femte klass i skolan, och forskarna kom fram till att barn med goda kunskaper i sitt modersmål även kunde uttrycka sig bättre på sitt andraspråk. Forskarna menar att det finns samband mellan kunskaper i modersmålet och kunskaper i andraspråket. När barnen uppmuntras att använda ett aktivt modersmål i hemmet utvecklas ett rikare ordförråd. I studien observerades hur barn med varierande kunskaper i sitt modersmål har varierad nytta av andraspråket i förskolan. Framförallt observerades barn med turkiska som modersmål och norska som andraspråk. I resultatet av studien visar forskarna att kunskaper i modersmålet är en hjälp för barnen när de ska lära sig andraspråket och utvecklas tvåspråkigt. I leken bland annat uttryckte barnen en bra språklig förmåga i andraspråket, vilket tyder på att de för över fler ord och begrepp från modersmålet till andraspråket. När barn fick möjlighet uttrycka sig på sitt modersmål utvecklades en känsla av stolthet (Grøver, Lawrence och Ryland 2016, s. 16-17).

I studien *"Preschool classroom conversation as long-term resources for second language and literacy acquisition"* (2011) menar Aukrust och Ryland att modersmålsundervisning främjar barns språkutveckling. Genom uppmuntran i modersmålsutvecklingen utvecklar barn lärandestrategier som på långsiktigt främjar läsförståelsen i skolan. I resultatet av denna studie framgår att tvåspråkiga barn på förskolor som utmärks av ett rikt och varierat språkbruk hade utvecklat ett bättre språk i första klass, än barn från förskolor med mindre rikt och varierat språk. När pedagoger erkänner att barnen är tvåspråkiga och när de får möjlighet att använda kodblandningsstrategier, det vill säga metoder där barnen smidigt växlar mellan modersmålet och majoritetsspråk stimuleras deras språkutveckling. Forskarna i studien menar att flerspråkiga barn som tidigt ges möjligheten att utveckla ett rikt ordförråd på sitt förstaspråk, utvecklar en bättre vokabulär som underlättar läsförståelsen i skolan (Aukrust & Ryland 2011, s. 198-207).

4.3 Flerspråkig miljö i förskolan

Kultti skriver i sin doktorsavhandling *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande* (2012) att flerspråkigheten görs osynlig i dagens förskolemiljö (Kultti 2012, s. 92-93).

Forskaren hävdar att det är viktigt för pedagoger att främja barns flerspråkighet, för att de ska kunna identifiera sig i sin egen förskolemiljö. I resultatet av studien används modersmålet av barn med två gemensamma språk, och även med pedagoger som har kunskaper i respektive språk. Kultti menar att språkbyten tyder på att modersmål har ett inkluderande syfte, vilket gör att en flerspråkig miljö blir viktig för barns fortsatta språkutveckling. Pedagoger kan inte lära sig alla barns modersmål, det handlar i första hand om att kunna visa intresse för barnets modersmål och kultur. Barns språkliga och sociala kunskaper bildar en helhet vilket skapar villkor för barns deltagande oberoende av deras språkkunskaper. Genom att samarbeta med barnen och föräldrarna och fråga vad saker kallas på deras modersmål utvecklas nyfikenhet om barns modersmål, vilket involverar hela barngruppen att lära sig kamraternas modersmål (Kultti 2012, s. 167-179). Kultti observerade olika aktiviteter såsom måltider, lekstunder, sångsamlingar och lästunder. Utifrån resultatet menar Kultti att flerspråkiga barn lär sig snabbt hur de ska växla mellan olika språk, exempelvis när de ska använda majoritetsspråket och när de ska använda sitt modersmål. Därmed är förskolans miljö betydelsefull för att främja barns flerspråkighet. Vidare nämner Kultti att relationen mellan material i förskolan och material som barn har erfarenheter av i hemmamiljön, exempelvis böcker på olika språk, blir en resurs för deltagande och erbjuder möjligheter till kommunikation utifrån barnens erfarenheter. Med hjälp av den formen av kommunikation erkänner pedagogen barnets språkliga kompetens på flera språk. På detta sätt utvecklas ett flerspråkigt samtal mellan barnet och pedagogen där barnets tidigare erfarenheter tas tillvara och som hjälper barnet att utvecklas språkligt (Kultti 2012, s. 175).

I Skans licentiatuppsats *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken* (2011) studeras flerspråkiga förskolor. Skans menar att kulturell mångfald kan ses som något positivt där grunden ligger i att olikheter möts men det kan också betraktas som ett problem eftersom strävan efter anpassning och normalisering blir rådande (Skans 2011, s. 24-25). Författaren belyser relationen mellan pedagogers kompetens, kvalitet och medvetenhet i förskolan. Pedagoger i förskolan som inte har samma kulturella bakgrund som barnen måste kunna förhålla sig till hur de ska möta barn med olika kulturella bakgrunder. Relationen mellan barn och pedagog är ytterst viktig i detta sammanhang, och har stor betydelse för skapandet av meningsfulla lärandeaktiviteter. Vidare skriver Skans, att för att barnen ska kunna relatera till pedagogen på ett positivt sätt behöver pedagogers möte utgå från deras kompetens där viljan att ta tillvara barnens erfarenheter utgör en förutsättning. Om pedagoger inte tar tillvara barnens erfarenhet, språk och kultur, är risken att barn missgynnas, speciellt för barn med annan bakgrund än majoritetssamhället (Skans 2011, s. 25-26). Genom att bekräfta barn på det sättet

förhåller sig pedagogen till ett interkulturellt förhållningsätt. Ett sådant förhållningsätt visar att barnens respektive språk är accepterat, vilket är ett utvecklande arbetssätt att bygga relationer samt att ta tillvara alla barns erfarenheter (Skans 2011, s. 89-92). Förhållningssättet visar för barnen att det är välkomnande att tala olika språk och det utvecklar ett erkännande av barnets ursprung och identitet. När pedagoger medvetet och aktivt förhåller sig till alla barns språk utvecklas en flerspråkig förskolemiljö med en tillhörighet och delaktighet för alla i gruppen (Skans 2011, s. 91-92 och 123-124). Vidare menar Skans utifrån den genomförda studien att pedagogers språkkompetenser berikar barns och pedagogers relationer. Pedagogers språkkompetens kan användas som resurs i förskolan för att främja och stimulera barnens språk. I studien använde de flerspråkiga pedagogerna sig utav sitt eget modersmål som ett verktyg och komplement till det svenska språket tillsammans med barnen. Även pedagoger som inte kunde barnens modersmål lärde sig enstaka ord på deras språk. Det ger barnen möjlighet att lära sig saker på två språk, framförallt begrepp gällande vardagssaker och händelser (Skans 2011, s. 89-92). En vilja att arbeta med alla barns språk ges även uttryck för, vilket framförallt sker i planerade samlingar och sagoläsningar på olika språk, vilket är en viktig del i förskolans verksamhet (Skans 2011, s. 89-92).

Kultti har i studien *Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in preschool* (2013) observerat och videoinspelat tio barn från en flerspråkig miljö från åtta olika förskolor med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet och Vygotskijs teori om den proximala utvecklingszonen. I studien undersöktes bland annat hur inlärningsaktiviteter såsom sångstunder från en miljö kan vara stimulerande för barns språkutveckling. Kultti kom fram till att sånger och ramsor som erbjuds i förskolan ger barnen många verbala utvecklingsmöjligheter. I studien beskrivs vuxenstyrda sångaktiviteter med hjälp av betydelsefulla artefakter där gester, nya begrepp och rytm blir inkluderande och stimulerande för de flerspråkiga barnen. Kultti menar vidare att skillnader i barnens språkkunskaper utvecklade inga svårigheter för barnens medverkan i sångaktiviteterna. Sången som verktyg underlättade därmed för barnen att medverka och interagera med andra barn som har olika modersmål. Sångaktiviteterna utvecklade en möjlighet för barnen att lära av varandra vilket enligt Kultti kan liknas vid den proximala utvecklingszonen (Kultti 2013, s. 1963).

4.4 Flerspråkighetsperspektivet som kompetens

Carlson skriver i sin artikel *Flerspråkighet inom lärarutbildningen-ett perspektiv som saknas* (2009), om Sverige som ett mångkulturellt land som på senare år har internationaliserats. Forskaren lyfter upp vikten av modermålundervisning som gynnar språkutveckling. För att verksamma pedagoger inom lärarutbildning ska få möjlighet att utmana barnen i

modersmålsutvecklingen behöver pedagoger öka sin medvetenhet och förståelse för flerspråkighet. Forskaren hävdar att lärarutbildningarna i Sverige fokuserar alldeles för lite på att utbilda pedagogerna inom flerspråkighet, vilket påverkar det fortsatta arbetet med att anpassa språkundervisning till barnens behov på ett effektivt sätt (Carlson 2009, s. 51-52). Vidare skriver Carlson att flerspråkighetsperspektivet måste göras till en kompetens för alla blivande lärare eftersom det ger kunskap och nya förståelser för modersmålsutvecklingen (Carlson 2009, s. 58-60).

Flerspråkighetsperspektivet belyses även i Skolinspektionens kvalitetsgranskning *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling* (2017). Enligt denna kvalitetsgranskning ingick 34 slumpmässigt utvalda förskolor där endast 23 förskolor medvetet arbetar med strategier som uppmuntrar och skapar möjligheter för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt eller sina modersmål i verksamheten (Skolinspektionen 2017, s. 11). I rapporten framgår det av de intervjuade respondenterna att det inte finns tillräckliga kunskaper om uppdraget gällande modersmålsstöd vilket utvecklar en osäkerhet kring hur man kan arbeta och uppmuntra barnens modersmål. För lite stöd från förskolechefen bidrar till att det inte finns tillräckliga förutsättningar för att uppmuntra barnen i deras modersmål. Exempelvis fick personalen inte tid till reflektion om förhållningsätt, arbetssätt och metoder vilket resulterade i att det inte fanns någon gemensam förståelse för uppdraget. Detta ledde i sin tur till att pedagogerna i liten utsträckning uppmuntrade samt skapade möjligheter för att modersmålsutvecklingen skulle utgöra en integrerad del av den vardagliga verksamheten (Skolinspektionen 2017, s. 6).

Sammanfattningsvis har ovanstående forskning relevans för föreliggande studie eftersom resultatet av forskningen visar att modersmålsstöd har en positiv inverkan på barns läs och skrivinlärning, inte bara i förskoleåldern utan långsiktigt i deras fortsatta språkutveckling. Inlärningen av modersmålet anses vara starkt knuten till känslor, identitet och intellektuell utveckling. När pedagogerna medvetet och aktivt förhåller sig till alla språk i barngruppen kan barnen identifiera sig i sin egen förskolemiljö. Därmed utvecklas en flerspråkig förskolemiljö med en tillhörighet och delaktighet för alla i gruppen vilket utmärker ett identitetsstärkande arbetssätt. Det är därför angeläget för alla pedagoger inom pedagogisk verksamhet att öka kunskapen om de flerspråkiga barnens situation genom att förbättra deras möjligheter att utveckla modersmålet och deras svenska språk. Det är även viktigt att samverka med föräldrarna för att utveckla bättre förutsättningar i arbetet med modersmålet i förskolan. För att pedagogerna aktivt ska arbeta med modersmålsstöd är förutsättningen att kompetensen inom flerspråkighetsperspektivet är god. Flerspråkighetsperspektivet har därmed en avgörande roll i hur det fortsatta arbetet med modersmålsstöd i förskolans verksamhet fortlöper. Ovanstående

forskning kan således bidra till förståelse för på vilket sätt pedagoger arbetar för att stötta barns modersmål och stärka deras identiteter.

5. Teoretiskt perspektiv

I föreliggande studie ligger ett sociokulturellt perspektiv till grund. Med det menas att lärande sker i sociala och kulturella möten mellan människor. Avsnittet presenterar vad lärande är, vad som lärs och hur lärandet sker inom ett sociokulturellt perspektiv, följt av en sammanfattning av hur perspektivet har relevans för studien. Vidare presenteras begreppet identitet utifrån olika perspektiv och begreppen, identitetsutveckling, självtillit och språklig mångfald. Avslutningsvis redogör jag för begreppen, additiv och subtraktiv språkmiljö, vilka är grunden för ett rikt alternativ begränsat modersmål, beroende på vilken språkmiljö föräldrar väljer att deras barn ska växa upp i. Nedanstående perspektiv ger en teoretisk blick på studiens resultat- och analysdel.

5.1 Vad är lärande inom sociokulturellt perspektivet?

Den sociokulturella teorin bygger på psykologen Lev Vygotskij (1896-1934) teorier om barns lärande. Teorin utgår från att lärande och utveckling sker i sociala och kulturella möten mellan människor, det vill säga lärandet sker i samspel och interaktion med omgivningen (Säljö 2014, s. 21). Hos Vygotskij finns en övertygelse om att språket utvecklas som ett led i individens behov av social gemenskap (Vygotskij 1991, s. 9-10). Säljö skriver att mänskliga handlingar är situerade i sociala praktiker, vilket innebär att människans handlingar och praktiker konstrueras varandra. Vidare menar Säljö i *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv* (2014) utifrån Vygotskij om att vi tar till oss språk och nya begrepp, stödjer på den kunskap vi redan har, ombildar och utvecklar ny kunskap i samspel med andra (Säljö 2014, s. 128-129). Strandberg talar i liknande termer och skildrar i *Vygotskij i praktiken: bland plughästar och fuskklappar* (2006) över hur människan har utvecklats genom kulturella sammanhang, sociala interaktioner och egen fantasi. Strandberg redogör för Vygotskijs teorier där han framställer hur omgivningen har påverkan för barnets lärande. Vidare menar Strandberg, enligt Vygotskijs, att de inre processerna i hjärnan har förekommit av yttre aktiviteter i specificerat kulturella miljöer tillsammans med andra (Strandberg 2006, s. 10-11).

5.2 Vad lärs inom sociokulturella perspektivet?

Lärandet inom ett sociokulturellt perspektiv konstrueras genom en social och kulturell process. Inom denna process formas även individens identitet. Thunborg citerar Wenger i *Lärdilemman i arbetslivet* (1998) och understryker att individer lär identiteter när de samspekar, förhandlar, vägleder och tillrättavisar varandra i sin sociala och kulturella samvaro mot bakgrunden av

tidigare situationer (Thunborg 2001, s. 87 - 88). Dahlberg, Moss och Pence talar i liknande termer i *Från kvalitet till meningsskapande: Postmoderna perspektiv-exemplet förskolan* (2001) och understryker att barn framställer varandras och sina egna identiteter när de samspekar med varandra. Barn har mångfaldiga identiteter som de ständigt konstruerar och omkonstruerar (Dahlberg, Moss och Pence 2001, s. 88). Utifrån Vygotskijs teorier kan barn således utveckla sin identitet tillsammans med andra.

5.3 Hur sker lärande inom sociokulturellt perspektiv?

Säljö påpekar att individens relation till omvärlden är *medierad* vilket innebär att *förmedla*, det vill säga individen hanterar omvärlden genom olika redskap såsom fysiska och intellektuella (Säljö 2014, s. 81). Vidare nämner författaren att begrepp som finns i språket medierar (förmedlar) omvärlden för individen. Med hjälp av språket kan människan kommunicera med andra individer (Säljö 2014, s. 83), och genom kommunikation med andra individer formar vi oss själva och andra individer (Säljö 2014, s. 89). Genom att i förskolan kommunicera i lekar och andra aktiviteter blir barnet delaktigt i hur människor i omgivningen uppfattar och förklarar företeelser (Säljö 2014, s. 67). Lärande inom detta perspektiv sker med hjälp av olika *verktyg*, som pedagoger kan använda för att uppmuntra modersmålet. De fysiska redskapen förklaras i termer av *artefakter*, vilket är de verktyg som är skapade av människan. Hit hör materiella och icke materiella verktyg såsom leksaker, papper och penna samt begrepp gester och tecken. Med andra ord beskrivs allt som underlättar att göra aktiviteter meningsfulla som artefakter inom det sociokulturella perspektivet. När barn/människor interagerar med andra i omgivningen med hjälp av artefakter utvecklas kunskap (Säljö 2014, s. 29-32). Strandberg hävdar med hög grad enligt Vygotskij att lärande är beroende av att det finns tillgång till verktyg och tecken som är intressanta, utmanande och relevanta för det området som ska undersökas (Strandberg 2006, s. 30). Begreppet mellanmänniskt utrymme påminner om Vygotskijs inflytelserika begrepp *proximal utvecklingszon*. Det i sin tur avser avståndet mellan barns nuvarande utvecklingsnivå i problemlösning utan vuxen vägledning, deras potentiella utvecklingsnivå i problemlösning med vuxen vägledning och eller samarbete med kamrater som har större förmåga till att lösa till problem. Samspelet mellan pedagoger och barn bildar ett mellanmänniskt utrymme där kunskap förvärvas och identitetsförhandling förhandlas hävdar Cummins. Vilket innebär att det mellanmänniska utrymmet där tankar och nya sätt att förstå problemlösningen uppstår tack vare samarbetsinriktade interaktioner. Samarbete mot kunskapsutveckling blir därmed mer effektivt om pedagoger stärker och bekräftar barns identiteter. Cummins menar vidare att den ömsesidiga identitetsförhandlingen och den samarbetsinriktade kunskapsutvecklingen pågår inom denna proximala utvecklingszon (Cummins 2017, s. 173-175).

Sammanfattningsvis blir det möjligt att förskolan fungerar som en social arena där pedagoger i samspel med barnen ger utrymme och möjlighet för dem att utvecklas i lärandet. Inom det sociokulturella perspektivet har människan utvecklats genom kulturella sammanhang, sociala interaktioner och egen fantasi. Omgivningen påverkar barnets lärande, där de inre processerna i hjärnan har förekommit av yttre aktiviteter i specificerat kulturella miljöer tillsammans med andra. Perspektivet har relevans för min studie eftersom utgångspunkten i studien framförallt är att ta reda på hur pedagoger tänker och gör för att stärka barns modersmål och identitet. Perspektivet menar att interaktionen och samspelet är viktigt i barns språkutveckling eftersom de utvecklar sitt språk tillsammans med andra. Således kan perspektivet hjälpa mig att förstå på vilket sätt pedagoger arbetar för att barn ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål, vilket i sin tur främjar identiteten. Därav kommer jag i den närmaste delen av kapitlet att fördjupa mig kring begreppen identitet och identitetsutveckling samt centrala begrepp såsom självtillit, språklig mångfald samt additiv och subtraktiv språkmiljö, vilka är relevanta för denna studie.

5.4 Identitet

Under den här rubriken presenteras olika sätt att se på identitet. Avslutningsvis förklarar jag vilken identitetssyn som kommer att användas i resultat- och analysdelen.

Enligt Skolverket (2013) förklaras identitet som en uppfattning där varje person framställer sig som unik. Begreppet innefattar medvetenheten om sig själv som en unik individ, och är utvecklingen av den personliga identiteten, vilket hör ihop med den tidiga språkutvecklingen, då barn utvecklar en förmåga att dra en gräns mellan jaget och resten av världen (Skolverket 2013, s. 17). Ladberg nämner att identitet har två sidor: ett *jag* och ett *vi*. *Jag* framställer vem individen vill vara, synas, bli bekräftad och sedd. Medan *vi* handlar om en samhörighet med den grupp eller de personer individen hör ihop med (Ladberg 2003, s. 102). Enligt Calderon handlar kulturell identitet om att när ett barn kan två eller flera språk har de även tillgång till flera kulturer och känner sig hemma i flera sammanhang (Calderon 2004, s. 13). Bozarsalan menar i *Möte med mångfalden: förskolan som arena för integration* (2001) att identitet utvecklas i ett socialt samspel och är föreställningen om vilka vi är. I interaktion med andra formar vi en bild av oss själva. Hur andra individer tolkar oss och hur vi tror att de tolkar oss påverkar den bilden (Bozarsalan 2001, s. 115-116).

Identitetsbegreppet visar på olika perspektiv och i den här studien analyseras identitetsbegreppet utifrån hur en person kan identifiera sig med sig själv som unik individ, samt hur en person kan identifiera sig med en grupp människor, där både självkänsla och medvetenhet om sig själv står till grund.

5.5 Identitetsutveckling, självtillit och språklig mångfald

Enligt Ladberg är språk och identitet oskiljaktigt förenade (Ladberg 2003, s. 106). Identiteten formas redan i tidig ålder både i hemmet och utanför hemmet, inte minst i förskolan. Den kan stärkas eller försvagas beroende på i vilka sammanhang barnet befinner sig. Barns modersmål har därför betydelse för barnets identitet och utgör en del av en individ (Ladberg 2003, s. 106). Om barn tvekar att tala sitt språk kan det uppstå en negativ känsla gentemot dess modersmål, vilket både pedagoger och föräldrar måste vara uppmärksamma på eftersom det långsiktigt kan påverka barnets språk, självkänsla och identitet (Ladberg 2003, s. 106-107).

Cummins menar i *Andraspråksundervisning för skolframgång – en modell för utveckling av skolans språkpolicy* (2001) att den enskilde läraren har stor betydelse för barnets lärande, självkänsla, motivation och identitet. Genom att pedagogen visar respekt och intresse för barnets bakgrund, stärks barns identitet (Cummins 2001, s. 86-107). Svensson refererar i *Transspråkande - i praktik och teori* (2017) till Cummins, som kommer fram till att självtilliten utgör en viktig faktor för flerspråkiga barns identitetsutveckling. Med hjälp av självtilliten når barnet *empowerment* (egenmakt eller självförmåga). Genom att pedagoger stödjer barnens uppfattning om sina språkliga förmågor på ett positivt sätt främjas deras självtillit och upplevelse av självförmåga, vilket utvecklar reflekterande, ansvarsfulla och kritiska samhällsmedborgare (Svensson 2017, s. 81). Vidare skriver Svensson att bejakande av kulturell och språklig mångfald är en viktig faktor för en positiv identitetsutveckling, eftersom barnen får möjlighet att känna sig bekräftade som flerspråkiga utan att känna underskattning av sitt egna modersmål (Svensson 2017, s. 82). Calderon talar i liknande termer och menar att språket utgör en del av identiteten, som utvecklar självkänsla och utvecklingsmöjligheter när det gäller att formulera, reflektera, fantisera och lära. När någon kan ett språk fungerar denne i den kultur den befinner sig i och när någon kan två eller flera språk bemästras tillgången till flera världar, därför är det viktigt att pedagoger uppmuntrar alla barn att utveckla sitt modersmål (Calderon 2004, s. 7).

Svensson menar i *Barnet, språket och miljön* (1998) att modersmålet är det språk som en person identifierar sig med. Barn som uppmuntras i modersmål kan således tidigt lära sig att ett föremål och dess ord inte är desamma, och att ett föremål kan ha många olika namn. Flerspråkiga barn kan i högre utsträckning byta ut ord och komma på nya beteckningar än enspråkiga barn. Därför bör pedagoger och även föräldrar ha en positiv attityd till modersmålsutveckling hos flerspråkiga barn (Svensson 1998, s. 182-183). Vidare menar Svensson att det för barnets identitet är betydelsefullt att det lär sig de två kultursystem som språken representerar. För att barnet ska kunna uttrycka sin tankar och känslor och för att det ska kunna leka språkliga lekar, vända och vrida på begrepp behöver det en bra grund och känsla för det språk som talas och

ska talas (Svensson 1998, s. 188-189). Arnberg menar i *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern* (2004) att faktorer som är viktiga för att barn ska kunna identifiera sig positivt med sina båda språk och kulturer är förutom föräldrarnas roll även skolans och samhällets roller. För att föräldrar ska uppmuntra sina barn att tala modersmålet är det viktigt att förskolan uppskattar deras språk och kulturella grupp. Det kan vara svårt för föräldrar att utveckla positiva attityder gentemot tvåspråkighet och dubbelkulturell tillhörighet om förskolan, skolan och samhället inte har rätt arbetssätt och attityd gentemot barns modersmål (Arnberg 2004, s. 35). Även Bozarsalan talar i liknande termer och menar att för att utveckla en trygg identitet måste den grundas på en god och stabil bas från föräldrar eller vårdnadshavare. Förskoletiden är lika viktig i barnets uppväxttid och ska komplettera hemmet genom att bekräfta, bemöta och visa respekt för barnets kulturella identitet. För att barnet ska utveckla en positiv identitet är det viktigt att förskolan bemöter och visar respekt för föräldrarnas bakgrund och rötter, vilket ökar barnets självkänsla och en positiv identitet (Bozarsalan 2001, s. 116).

5.6 Additiv och subtraktiv språkmiljö

Ladberg skriver att det finns en norm i samhället som visar sig genom att många tror att flera språk i barnets omgivning ger negativa följder för barns språkutveckling. Exempelvis vill föräldrar inte att deras barn ska ha modersmålsstöd i förskolan eftersom de tror att det kan motverka barnets inläring av andraspråket. Att begränsa antalet språk genom att inte använda barnets modersmål i verksamheten försvårar snarare barnets språkutveckling (Ladberg 2003, s. 11-13). Arnberg nämner att föräldrarnas attityd till modersmål är viktigt för att inse fördelarna med barns språkutveckling. Föräldrar är modeller för barnets beteende och oftast imiterar barnet föräldrarnas attityder och beteenden. Genom att föräldrar visar positiv inställning till familjens modersmål kommer barnet också att utveckla dessa positiva attityder. Om föräldrarna däremot har en negativ inställning till familjens modersmål kommer barnet inte att utveckla sitt modersmål vilket påverkar fördelarna med att vara tvåspråkig (Arnberg 2004, s. 30).

Calderon menar att negativa attityder gentemot barnets modersmål utvecklar oro hos föräldrar vilket i sin tur gör att de avstår från att tala modersmålet. Författaren skiljer på två typer av språkmiljö; *additiv* och *subtraktiv*. *Additiv språkmiljö* utgör grunden för ett rikt modersmål där barnet ges möjlighet att behålla och utveckla modersmålet parallellt med andraspråket, således berikar och kompletterar båda språken varandra. I en *subtraktiv språkmiljö* lär sig barnet ett nytt språk men glömmer det förstaspråket. Förstaspråket avstannar och risken finns att barnet överger sitt modersmål (Calderon 2004, s. 24). Enligt Calderon är det oerhört viktigt att pedagogerna i förskolan uppmuntrar och stödjer familjerna att använda familjens modersmål

med barnen både i och utanför hemmet, för att förebygga negativa attityder och normer om att modersmålet skulle påverka barnets andraspråk (Calderon 2004, s. 24) och för att det uppmuntrar till en additiv språkmiljö. Benckert, Håland och Wallin menar att det är viktigt att synliggöra barnets modersmål i verksamheten oavsett om det finns flerspråkig personal eller ej (Skolverket 2008, s. 26). Genom att förskolan tillvaratar flerspråkiga pedagogers språkliga kompetens i verksamheten underlättas arbetet med att bygga broar mellan förskolans och hemmets språk (Skolverket 2008, s. 37). Vidare menar Benckert, Håland och Wallin att för att komplettera hemmets språk kan pedagoger i sin tur bland annat ha sagostunder på barns respektive modersmål vilket utvecklar deras språkliga medvetenhet. Exempelvis kan pedagogerna låna böcker på olika språk som föräldrarna sedan kan låna hem och läsa för sina barn (Skolverket 2008, s. 71). Om det inte finns tillgång till flerspråkiga pedagoger som behärskar barnens modersmål i förskolan bör pedagogerna ha en positiv inställning till flerspråkighet och mentalt främja modersmålet i verksamheten genom att involvera både föräldrarna och barn om hur viktiga fraser och begrepp sägs på olika modersmål. Därför kan ett arbetssätt vara att inkludera modersmålet i verksamhetens teman. Detta kan ske genom att låta föräldrar översätta viktiga begrepp från verksamhetens teman till barnens modersmål, vilket i sin tur stödjer barnets förståelse under temans process. Pedagogen kan även se till att utveckla en flerspråkigmiljö, genom att synliggöra barnets modersmål med alfabet, böcker affischer m.m. menar Benckert, Håland och Wallin (Skolverket 2008, s. 44). Även Ladberg åsyftar att personalen kan lära sig hälsningsord och andra viktiga saker på barnens modersmål. Genom att personalen lär sig en ramsa, lek eller sång visas både barnen och föräldrarna respekt och intresse för deras bakgrund och språk (Ladberg 2003, s. 164).

Sammanfattningsvis har modersmålet stor betydelse för barns språk- och identitetsutveckling. Språket är en del av individens identitet. Det utvecklar självkänsla och utvecklingsmöjligheter som gör att vi kan formulera, reflektera, fantisera och lära, därför är det viktigt att pedagoger uppmuntrar alla barn att utveckla sitt modersmål. Pedagogens roll att förmedla dessa kunskaper till föräldrarna är av stor vikt likaså föräldrarnas ansvar att förstå vikten av modersmålets betydelse för språkutvecklingen. Föräldrarnas roll är viktig för att barn ska uppmuntras till att tala modersmålet. Genom att föräldrar och pedagoger samverkar förebyggs normen om att modersmålet skulle ha en negativ påverkan på barnets andraspråkutveckling.

6. Metod

Inom ramen för följande avsnitt presenteras metoddelen i föreliggande studie som utgörs av, val av metod, presentation av studiens undersökningsgrupp, vilken teknik som använts för att samla in empirin samt hur bearbetningen av det insamlade materialet har gått till. Jag redogör även för undersökningens validitet och generaliserbarhet, samt resonerar om hur de forskningsetiska principerna har beaktats.

6.1 Val av metod

För att få förståelse för hur pedagoger kan medverka till för att främja och uppmuntra barns modersmåls- och identitetsutveckling i verksamheten har jag valt att genomföra en kvalitativ fallstudie. Enligt Patel och Davidson är fallstudie en studie som görs på en mindre avgränsad grupp. Fallstudien kan vara en individ, en grupp individer, en organisation eller en situation, där forskaren samlar in material som ger ett helhetsperspektiv och en så god bild av det aktuella fallet som möjligt (Patel och Davidson 2011, s. 56-57). Studien utgår ifrån ett sociokulturellt perspektiv, vilket innebär att lärande och utveckling sker i sociala och kulturella möten mellan människor, det vill säga lärandet sker i samspel och interaktion med omgivningen (Säljö 2014, s. 21). Anledningen till valet av teori beror på att studien fokuserar på förskolan som social praktik, där barnen i interaktion med pedagogerna utvecklar sitt lärande. Perspektivet menar att interaktion och samspel är viktigt i barns språkutveckling, där människor utvecklar sitt språk tillsammans med andra. För att således förstå hur den kunskapen blir till motiveras varför jag har använt mig av både intervjuer och observationer. Metoden har gett mig möjligheter och utmaningar att närma mig undersökningsobjektet, genom att fokusera på lärandeprocessen i verksamheten samt utforska hur kunskapen om modersmål och identitet blir till mellan pedagoger och barn. Fördelarna med att använda mig av både intervjuer och observationer var att undersökningen blev mer tillförlitlig, eftersom jag fick ett större övergripande perspektiv. Det i sin tur ledde till att jag kunde koppla respondenternas resonemang till den praktiska verkligheten.

6.2 Urval

Eftersom undersökningens syfte var att undersöka hur pedagoger främjar barns modersmål i verksamheten för att stärka deras identitet skickades förfrågan om deltagande i studien till förskolor som har hög andel flerspråkiga barn. Inför datainsamlingen gjordes ett medvetet urval. Undersökningen har utförts i två förskolor och det som styrde mitt urval var att förskolorna medvetet arbetade med modersmålsutveckling, eftersom de hade många barn med annat modersmål än svenska. Totalt har två förskollärare med olika lång arbetslivserfarenhet intervjuats. Ena respondenten (Lina) har validerat till förskollärare medan den andra

respondenten (Elsa) är förskollärare/lärare upp till åk 3. Därmed utgjorde olika yrkeskategorier med olika lång arbetslivserfarenhet grunden för valet av respondenter. Detta för att se om skillnader i arbetet med modersmål är olika beroende på vilken befattning och kompetens inom flerspråkighetsperspektivet pedagogerna hade. Båda förskolorna ligger i förorter in en stor kommun. (Se omformulering i syfte)

6.3 Kvalitativa intervjuer

Den kvalitativa undersökningsmetoden menar Patel och Davidson, syftar till vad och hur forskare väljer att generera, bearbeta och analysera den information som samlats in. Vidare skriver författarna att kvalitativ metod representerar metoder som grundar sig på intervjuer, analys av texter eller observationer samt att tolka analyser av datainsamlingen (Patel och Davidson 2011, s. 14). Materialet jag har samlat in för att analysera studien är transkriberade intervjuer och observationer. Författarna menar att syftet med kvalitativa intervjuer innebär att intervjuaren ställer så kallade öppna frågor, det vill säga frågor som respondenten inte besvarar med enbart ja eller nej (Patel och Davidson, 2011, s. 81-84). På det sättet får respondenterna möjlighet att själva uttrycka sina tankar och sin förståelse kring frågorna, vilket också underlättar att intervjuaren kan ställa följdfrågor. Jag har således använt mig av en låg grad av strukturering, som enligt författarna innebär att intervjuaren ställer frågor som ger utrymme för respondenten att uttrycka sig med egna ord (Patel och Davidson, 2011, s. 81). Jag hade hög grad av standardisering, vilket innebär att frågorna ställdes i en bestämd ordning (Patel och Davidson, 2011, s. 81), för att därmed få en bättre struktur på intervjuerna. Eftersom studiens frågeställningar syftar till att beskriva, tolka och förklara verkligheten, var den kvalitativa undersökningen en lämplig metod. Anledning till att genomföra studien med hjälp av kvalitativa intervjuer var att det kan vara svårt att gå på djupet av respondenternas resonemang med en kvantitativ metod som till exempel frågeformulär. Frågeformulär är begränsade i svarsalternativen och möjliggör inte följdfrågor, vilket kan medföra svårigheter att uppfatta en människas åsikter eller resonemang om något.

6.4 Observationer

Observationerna ägde rum i samma förskola där studiens respondenter arbetar. Under ca två veckor observerades situationer då interaktionen mellan pedagog och barn bedömdes vara mest aktiv. Totalt har fyra observationer på respektive respondents avdelning utförts. Dessa tillfällen var vid samlingen, måltiderna (frukost, lunch och mellanmål), fria leken, tamburen vid på/avklädning och temaprojekt. Observationerna varade olika länge, mer exakt mellan ca 10-15 min beroende på vilket tillfälle det rör de sig om. Observationerna skrevs ned som ett löpande protokoll, vilket innebär att jag ständigt observerade och skrev ned så detaljerat som möjligt,

vad som hände i interaktionen mellan barn och pedagog och mellan barn och barn. Med observationer menar Patel och Davidson att det är möjligt att vi kan studera beteenden och utveckling i ett naturligt sammanhang i samma stund som de inträffar (Patel och Davidson, 2011, s. 91-92). Motivet till varför jag valde att observera ovanstående tillfällen var att jag då upplevde modersmålsuppmuntran som mest aktiv. Därmed var iakttagelserna medvetna och hade ett bestämt syfte. Grunden till metodvalet att observera respondenterna i deras verksamheter var att jag kunde studera interaktionen mellan pedagoger och barn, och på så sätt få förståelse för hur barns självkänsla stärks i modersmålsutvecklingen. Genom observationerna fick jag förståelse för hur görandet sker när pedagoger stärker barns identitet.

6.5 Presentation av respondenterna

I det här avsnittet presenteras studiens respondenter och barngrupperna som observerades. Pedagogernas namn har fingerats i enighet med Vetenskapsrådets etiska regler.

Lina är 44 år, och har i Sverige validerat till förskollärare med 12 års yrkeserfarenhet. Hon är född i Spanien, där hon tidigare studerat till psykolog. Till Sverige kom hon år 1996. Hennes modersmål är svenska och spanska. Hon arbetar på storbarnsavdelningen i en mångkulturell förskola som har totalt 48 barn fördelade på 3 avdelningar och 10 pedagoger. Majoriteten av barnen i hennes avdelning har ett annat modersmål än svenska. Totalt hade 15 av 18 barn ett annat modersmål än svenska. Dessa var Kurdiska (kurmanci/soranni), spanska, persiska, dari (gren av persiska), ryska, turkiska, mandarin, marockanska och urdu. Från lärarutbildningen har Lina ingen kompetens inom flerspråkighetsperspektivet däremot har hon läst mycket litteratur om modersmål av eget intresse. Via arbetet har hon inte fått möjlighet att genomgå utbildningar inom flerspråkighet. Hennes stadsdel anordnar två dagars utbildning inom flerspråkighet vilket Lina inom kort ska få möjlighet att ta del av. Hon ingår även i ett språknätverk vilket innebär att en representant från varje förskola i enheten samlas en gång i månaden och diskuterar språkutveckling i stort och även modersmål.

Elsa är 34 år, utbildad lärare (åk 1-3) och förskollärare med 8 års yrkeserfarenhet. Hon är född i Syrien och kom till Sverige år 1991. Hennes modersmål är arabiska. Hon arbetar på en mångkulturell förskola med totalt 48 barn fördelade på 3 avdelningar och 10 pedagoger. På mellanbarnsavdelningen där Elsa arbetar har majoriteten av barnen, totalt 14 av 16 barn ett annat modersmål än svenska. Dessa modersmål är Kurdiska (soranni), persiska, dari (gren av persiska), spanska, tigrinja, bangla, turkiska och marockanska. Från lärarutbildningen har Elsa ingen kompetens inom flerspråkighetsperspektivet. Via arbetet har hon fått möjlighet att

genomgå två dagars utbildning inom flerspråkighet, där språkstrategier och forskare föreläst om modersmålets betydelse för barns språkutveckling.

6.6 Genomförande

Undersökningen påbörjades genom att jag kontaktade olika förskolor via email. I brevet redogjorde jag för syftet med min studie, och vilken metod jag avsåg att använda för att få svar på mina forskningsfrågor. Jag informerade även respondenterna om att intervjun skulle spelas in med hjälp av röstinspelningsfunktionen på mobiltelefonen. Samtidigt informerade jag respondenterna om att varken pedagogernas, barnens eller förskolornas namn skulle kunna identifieras eller avslöjas på något sätt. Vid presentationen av min studie fick jag positiv respons från pedagoger som var intresserade av att delta i undersökningen. Respondenterna söktes upp vid sina respektive arbetsplatser där intervjuerna genomfördes. Ordningen på fallstudien utgick ifrån att jag intervjuade respondenterna först för att vidare observera de i deras verksamhet. Av den anledningen att intervjuaren och respondenten skulle få möjlighet att lära känna varandra bättre.

6.7 Bearbetning av datainsamling

Varje intervju tog mellan 40 och 50 minuter, de spelades in för att sedan ordagrant transkriberas. Även observationsprotokollen transkriberades och sammanställdes. Patel och Davidson understryker att respondenterna oftast vill framstå som logiska och förnuftiga när intervjun spelas in, men när man stänger av inspelningen börjar respondenterna spontant och avslappnat att prata (Patel och Davidson 2011, s. 87). Det kan därmed vara en nackdel med ljudinspelning eftersom respondentens svar kan påverkas, men fördelen var att svaren registreras exakt. Vidare skriver författarna, för att göra ljudinspelningar krävs det ett tillstånd från respondenterna (Patel och Davidson 2011, s. 87). Därför hade jag informerat respondenterna kring detta innan intervjun ägde rum. Verktyg som röstinspelningsfunktionen på mobiltelefonen användes under intervjun. Därefter transkriberades varje intervju ordagrant vilket är en fördel eftersom jag då försäkrade mig om att respondenternas svar registrerades exakt. Således blev intervjuerna i studien mitt ”empirisk material”, som enligt Thomassen är ett material som forskaren omedelbart inte kan se men som underbygger, styrker eller försvagar teorier om verkligheten (Thomassen 2007, s. 44). I det här fallet utgör transkriberingen av intervjuerna och observationerna mitt empiriska material.

6.8 Validitet och generaliserbarhet

I kvalitativa studier menar Patel och Davidson att begreppen *validitet* och *reliabilitet* beskriver hela forskningsprocessen. Det går inte att avskilja begreppen eftersom materialet tolkas för att uppnå förståelse av, exempelvis en uppfattning än att mäta något, som det görs i kvantitativa studier (Patel och Davidson 2011, s. 105-106). Därför används istället *validitet* för att mäta den

kvalitativa studiens kvalité och tillförlitlighet. För att uppnå en god validitet menar Patel och Davidson att forskningsprocessen ska framställas på ett sätt för läsaren så att den kan förstå hur författarens diskussioner är uppbyggda (Patel och Davidson 2011, s. 105-106). I studiens teori, metod och resultat/analysdel, har jag haft avsikt att vara så tydlig som möjligt i mina redogörelser av tillvägagångssättet. Intervju- och observationsmaterialet har ordagrant transkriberats och bearbetats, och det inspelade ljudmaterialet har gått igenom många gånger för att försäkra mig om att jag uppfattat mina respondenter korrekt (Patel och Davidsson 2011, s. 107). I och med att jag har observerat respondenterna, har studiens validitet ökat eftersom jag kunnat bekräfta att pedagoger arbetar så som de beskriver i intervjun.

Generaliserbarhet kan beskrivas med hur resultaten gäller för andra personer än de som medverkar i studien (Patel och Davidson 2011, s. 56). Studiens generaliserbarhet är inte så stor, eftersom undersökningen endast har utförts inom en kommun. Däremot har jag intervjuat och observerat pedagoger inom olika befattningar, åldrar och yrkeserfarenheter. Vilket innebär att jag fått kunskaper om hur dessa pedagoger arbetar med flerspråkighet i sina förskolor. Resultatet av studien stämmer överens med tidigare forskning inom området, och på så sätt ökar generaliserbarheten. Intervjuerna och observationerna har gett mig variationer av uppfattningar i studien. Det har gett mig svar och uppfattning kring barns modersmåls- och identitetsutveckling som skulle kunna vara generaliserbara om man gör en större undersökning.

6.9 Forskningsetiska principer

Innan studiens utförande beaktade jag och förhöll mig till vetenskapsrådets anvisningar om forskningsetiska aspekter (Vetenskapsrådet 2002). Enligt vetenskapsrådet finns det fyra forskningsetiska principer som forskaren måste ha i åtanke samt inbegripa när undersökningar ämnas utföras. Dessa fyra huvudkrav är följande: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, och nyttjandekravet:

Med *informationskravet* menas att:

Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta (Vetenskapsrådet 2002, s.7).

Innan intervjuerna genomfördes fick respondenterna ett informationsbrev där studiens syfte beskrevs, och vilka områden som skulle beröras. I brevet informerades även respondenternas anonymitet. Föräldrarna till barnen som observerades informerades via brev om studiens syfte, samt hur resultatet kommer att användas och presenteras.

Med *samtyckeskravet* menas att:

Forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär) (Vetenskapsrådet 2002, s.9).

De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem (Vetenskapsrådet 2002, s. 10).

Det innebär att de som deltar i studien har rätt att själva bestämma om de vill medverka i studien eller inte. De tillfrågade respondenterna har frivilligt medgivit sitt medverkande i studien. I samband med intervjun lyfte jag även upp detta med respondenterna, för att få ett muntligt samtycke. Eftersom jag även observerar barn under 15 år har jag delgivit barnens föräldrar om samtycke.

Med konfidentialitetskravet menas att:

All personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter (Vetenskapsrådet 2002, s.12).

Kravet innebär att de respondenter som deltar i studien kommer att vara helt anonyma. Jag kommer heller inte att lämna ut personuppgifter till utomstående. Detta kommer jag att uppfylla genom att namn på pedagoger och barn samt namn på förskolorna som dem går och arbetar i kommer att ändras så att det inte ska gå att känna igen vilka förskolor pedagoger och barn som deltagit i studien tillhörde.

Med nyttjandekravet menas att:

Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften (Vetenskapsrådet 2002, s. 14).

Det innebär att den insamlade materialet som jag kommer att använda mig av under studien endast används för forskningsändamål, vilket jag även informerade mina respondenter om.

7. Resultat och analys

Syftet med studien är att skapa förståelse för hur pedagoger enskilt och tillsammans med hemmen kan medverka för att främja och uppmuntra barns modersmålsutveckling. Pedagogers resonemang kring sitt arbete med modersmål relaterat till att stärka barns identitet, vilka verktyg de använder och hur de samverkar mellan förskola och hem är några viktiga utgångspunkter som jag ämnar undersöka. Utgångspunkten är framförallt att ta reda på hur pedagoger beroende på vilken befattning och kompetens de har inom flerspråkighetsperspektivet, tänker och gör för att stärka barns modersmål. Utifrån syftet formuleras nedanstående frågeställningar:

- Hur resonerar pedagoger om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet?
- Vilka verktyg används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten?
- Hur uppfattar pedagogen betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling?

I den första delen av resultatet följer en sammanställning av intervjuerna utifrån olika områden som enligt analysen mest relevanta i citatform. Detta eftersom jag vill ge en tydlig översikt över respondenternas svar och för att förtydliga svaren utifrån studiens frågeställningar. Den andra delen av resultatet ägnar jag åt att redovisa det samlade observationsmaterialet från respondenternas respektive avdelning. Resultat- och analysdelen tolkas och analyseras utifrån ett sociokulturellt perspektiv, och utifrån identitetssynen om hur en person identifierar sig själv som unik individ, där både självkänslan och medvetenheten om sig själv står till grund, samt hur en person kan identifiera sig med en grupp människor. Vidare används centrala begrepp, såsom identitet, självtillit, språklig mångfald och additiv och subtraktiv språkmiljö för att tolka och analysera intervjuerna och observationerna.

7.1 Resultat av intervjuer

I följande avsnitt presenteras resultatet under tre teman, nämligen: *pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet, verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling och betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling.*

7.2 Pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet

Under denna rubrik redogör jag för hur pedagoger förhåller sig till modersmål samt vilken betydelse de anser att modersmål har för barns identitet. Respondenternas citat tolkas och analyseras utifrån begreppen: *självförelit, identitet* och det sociokulturella begreppet *mediera*.

På frågan hur pedagogerna förhåller sig till modersmålsutvecklingen svarade Elsa så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen "lunchen"):

Modersmålsstöd är ett viktigt område som inte många barn får ta del av. Pedagogerna är måna och eniga om att man behöver stötta våra flerspråkiga barn. Vi använder modersmålet som ett verktyg för att berika barnens svenska ordförråd. Till exempel vid matsituationen samtalar vi kring olika ting och vi diskuterar de olika ingredienserna maträtten består av. Barnen berättar vad allt heter på sitt modersmål och jag sätter orden på svenska. Barnen lär sig inte bara nya ord på svenska de lär sig även ord på andra språk som kompisarna talar och på de sättet kan de lära av varandra (Elsa 2018-03-16).

Elsa förhåller sig positivt till modersmålsutvecklingen och menar att det är viktigt att utveckla modersmålet för att berika barns ordförråd. Genom att pedagogen visar nyfikenhet och intresse för barns modersmål blir även barnen nyfikna på alla kompisars språk. Barnen lär sig nya ord på svenska och de lär sig av varandra.

Lina uttrycket sig så här:

Modersmål är viktigt för barns språkutveckling. Som pedagog ska man inte ha en negativ inställning över att barnen i avdelningen pratar samma modersmål tillsammans. När vi är positivt inställda samt visar intresse och nyfikenhet, spelar det stor roll för barnens känslor. Genom att låta barnen berätta vad de har sagt och vad saker och ting heter på deras modersmål visar barnen

att vi är intresserade av deras modersmål, samtidigt lär vi oss begrepp på barnens modersmål. Att man lyfter upp det positiva och inte hindrar barnen att prata modersmålet är jätte viktigt (Lina 2018-03-14).

Även Lina förhåller sig positivt till modersmålsutveckling och betonar att pedagogens positiva inställning till modersmål i verksamheten speglar sig också på barnen om vilka attityder de utvecklar över sina egna modersmål. Det i sin tur utvecklar en gemenskap bland barnen som stärker självkänsla och stolthet över sitt modersmål.

Om vi utgår från Linas och Elsas svar kring modersmålsutveckling anser de att modersmål berikar barns ordförråd, och genom att pedagoger bejakar barns modersmål stärks deras självkänsla och fortsatta språkutveckling. Detta kan förstås i termer av hur lärande inom ett sociokulturellt perspektiv sker, som enligt Vygotskij utvecklas som ett led av individens behov av social gemenskap (Vygotskij 1991, s. 9-10). Säljö menar att de kunskaper och färdigheter människor blir delaktiga i uppkommer genom interaktion med andra människor (Säljö 2014, s. 21). I det här fallet samspelar pedagogerna med barnen genom att uppmuntra de att använda modersmålet, vilket stärker deras självkänsla och ordförråd. När pedagogerna dessutom har en positiv inställning, visar intresse och nyfikenhet utvecklas ett bejakande av barns modersmål. Enligt Svensson främjar det barns självförtroende och upplevelse av självförmågan, vilket utvecklar reflekterande, ansvarsfulla och kritiska samhällsmedborgare (Svensson 2017, s. 81). Därmed spelar pedagogers inställning till barns modersmål en central aspekt.

På frågan hur pedagogerna resonerar om modersmålet och dess betydelse för barns identitet berättar Elsa så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”fri lek”):

Modersmålet är en del av barnets identitet och att stort fokus bör ligga på att lyfta fram modersmålet i verksamhetens alla delar är ett faktum. Jag lägger även märke till att barnen blir stolta när jag använder ord på deras språk, musik på deras språk och dans på deras språk. De blir generade men samtidigt glada och frågar om jag exempelvis kan prata turkiska eller bangla. Jag tror att det är viktigt att man som individ kan identifieras sig genom sitt modersmål (Elsa 2018-03-16).

Elsa betonar att modersmål och identitet hör samman, eftersom det är genom modersmålet som individen identifierar sig med. Hon påpekar även att barnen blir stolta när Elsa använder ord, musik och dans på deras språk vilket märks på barnens kroppsspråk.

Lina uttrycker sig så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”spontant samspel”):

Modersmålet fyller en dubbel funktion för att här kommer stoltheten och identiteten in där man som barn känner sig stolt över att kunna modersmålet och samtidigt visar att man som barn är kompetent och kan ett språk som andra vuxna inte behärskar. Modersmål och identitet går ju in i varandra. Uppmuntrar man modersmålet går man automatiskt in i barnens identitet (Lina 2018-03-14).

Lina betonar att modersmålet och identiteten går in i varandra eftersom den fyller en dubbel funktion. Genom att uppmuntra barn till att tala modersmålet känner de sig stolta och kompetenta över att kunna ett språk som andra inte kan.

Linas och Elsas betoning på stolthet i relation till identitet kan förstas utifrån vad Ladberg menar, om barn tvekar att tala sitt språk kan det uppstå en negativ känsla gentemot modersmålet, vilket både pedagoger och föräldrar måste vara uppmärksamma kring eftersom det långsiktigt kan påverka barnets språk, självkänsla och identitet (Ladberg 2003, s. 106-107). Respondenterna resonerar om att modersmål och identitet hör samman vilket speglar sig på barnens känslor av stolthet. Därmed spelar pedagogers förhållningsätt över barns modersmål stor betydelse. Om pedagogen inte visar intresse eller nyfikenhet kommer barnet att utveckla en känsla av skam vilket ger negativa följder för barnets unika identitet. Både Elsa och Lina är medutforskande pedagoger som interagerar med barnen i deras verksamhet genom att uppmuntra och bejaka deras modersmål. Det i sin tur skapar ömsesidiga och meningsfulla interaktioner. När pedagogen uppmuntrar till modersmålet utvecklas kunskaper och färdigheter som stärker barnens unika identitet. Vilket kan förstas i termer av Skolverket som menar att identitet förklaras som en uppfattning där varje person framställer sig som unik (Skolverket 2013, s. 17). Barnen kan genom samspel med pedagogerna och de andra barnen ta del av kunskaper vilket utvecklar en uppfattning för olika modersmål. I ovanstående citat förhåller sig både Lina och Elsa positivt till barns modersmål, vilket leder till att barn får möjlighet att utveckla sin unika identitet. Det kan förklaras utifrån Cummins som menar att när pedagogen visar respekt och intresse för barnets bakgrund, stärks barns identitet (Cummins 2001, s. 86-107).

Vidare åsyftar både Lina och Elsa att det finns många sätt att stötta och stärka barns modersmål och identitet. Elsa uttryckte sig så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”firande av födelsedag”):

Vi har medhjälp av föräldrarna översatt födelsedagssången och andra sånger till barns modersmål. När barnen sjunger sången går vi varvet runt om alla modersmål. Barnen känner igen sitt modersmål vilket märks på deras kroppshållning och de små ler, vissa blir generade och samtidigt glada just för att de vet att detta språk är deras, alldeles egna som de själva behärskar, vilket jag uppfattar som ett igenkännande av språket ifrån barnet (Elsa 2018-03-16).

Genom sång på olika språk blir barnen stolta, glada och generade. När barnen visar denna kroppshållning uppfattar Elsa det som ett igenkännande av barnens modersmål. Jag tolkar Elsas svar utifrån att sånger på olika språk flitigt används i barngruppen för att stärka barnens unika identitet i det här fallet känslor av stolthet som ger sig uttryck i att de blir glada och generade när modersmålet sjungs.

Lina uttrycker sig i liknande termer (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”morgonsamling”):

Tillsammans med föräldrarna har vi översatt godmorgon sången på alla barns språk. När barnets språk sjungs i samlingen drar de sig tillbaka och kroppen lyser av stolthet, de barnen som pratar samma modersmål får ögonkontakt när deras modersmål hörs, några klappar sig på kroppen av lycka (Lina 2018-03-14).

Även i Linas fall så samarbetar pedagogerna med föräldrarna för att översätta sånger på olika språk. Enligt Lina ändras barnens kroppsspråk när deras språk sjungs.

Lina och Elsa arbetar aktivt med sånger på olika språk för att stärka barns identitet. Detta kan förstås i termer av det sociokulturella begreppet *mediera*. Säljö påpekar att individens relation till omvärlden är *medierad* vilket innebär att *förmedla*, det vill säga individen hanterar omvärlden genom olika redskap såsom fysiska och intellektuella (Säljö 2014, s. 81). Författaren menar att begrepp som finns i språket medierar (förmedlar) omvärlden för individen och med hjälp av språket kan människan kommunicera med andra individer (Säljö 2014, s. 83). I det här fallet använder pedagogerna sånger på olika språk för att mediera (förmedlar) barns identitet. Pedagoger, barn och föräldrar interagerar och samarbetar för att nå kunskap och med hjälp av tankar och nya sätt att förstå modersmål som bekräftar barns identiteter används samarbetsinriktade interaktioner. Genom sången på olika modersmål uttrycker barnen stolta känslor, ansiktsuttryck och kroppsspråk som utmärker att deras identitet har stärkts. Denna interaktion bildar ett mellanmänskligt utrymme där kunskap både förvärfvas och identitetsförhandling förhandlas, vilket enligt Cummins liknas vid Vygotskij proximal utveckling zon. En sådan ömsesidig identitetsförhandling tillsammans med samarbetsinriktade kunskapsutveckling ökar i sin tur barnens kunskapsnivå om modersmål som stärker deras identitet (Cummins 2017, s. 173-175).

7.3 Verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten

I det här avsnittet redogörs för vilka verktyg som pedagogerna använder i verksamheten för att underlätta att främja barns modersmålsutveckling. Respondenternas citat tolkas och analyseras utifrån begreppen: *additiv språkmiljö* och de sociokulturella begreppen, *artefakter* och *proximala utvecklingzonen*.

På frågan vilka olika verktyg används för främjandet av modersmålet i verksamheten svarade Elsa så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”temaprojekt”):

Lärplattan är ett viktigt redskap i verksamheten eftersom det underlättar att översätta spontana ord som dyker upp i barnens samtal. Även barnens och pedagogens språkliga kompetenser kommer till användning i verksamheten. Vi inkluderar alltid modersmålet i varje tema, genom att samarbeta

med föräldrarna. De får fylla i en ordbank som innehåller de mest förekommande begreppen som pedagog och barn har samtalat om i temat. Föräldrarna översätter begreppen till barns modersmål och under projektet tar vi hjälp av ordbanken när barnen inte förstår vissa begrepp. Ordbanken underlättar förståelsen för barnen om temat och den ökar barns fortsatta ordförråd. Sedan hängs ordbanken upp på väggen i avdelningen (Elsa 2018-03-16).

Här nämner Elsa hur lärplattan blir ett viktigt verktyg i verksamheten eftersom det underlättar det spontana arbetet med modersmål. Elsa nämner vidare att språkliga kompetenser i verksamheten kommer till användning. Ett aktivt arbete med modersmålet inkluderas i varje tema där ett kontinuerligt samarbete med föräldrarna blir ett faktum. Genom en ordbank som föräldrar fyller i underlättas arbetet med att stödja barnen i deras modersmål under temats gång. Elsa resonerar om att de tar hjälp av verktyg såsom lärplattan och ordbanken, dels att det underlättar arbetet med modersmålet i verksamheten och dels för att det utvecklar och stärker barnens identitet.

Detta kan förstås utifrån det sociokulturella perspektivet som förklarar de fysiska redskapen i termer av artefakter, vilket är de verktyg som är skapade av människan det vill säga allt som underlättar att göra aktiviteter meningsfulla. Säljö menar vidare när människor sedan interagerar med andra i omgivningen med hjälp av artefakter utvecklas kunskap (Säljö 2014, s. 29-32). I det här fallet använder sig pedagogerna av lärplattan och ordbanken. Genom dessa verktyg utvecklas ny kunskap mellan barn och barn och barn och pedagog sinsemellan. Ordbanken som hjälpmedel kopplar jag även till Benckert, Håland och Wallin som nämner att när modersmålet inkluderas i aktivitetens teman hålls modersmålet levande i verksamheten. Genom att låta föräldrar översätta viktiga begrepp från aktivitetens teman till barnens modersmål, stödjer det i sin tur barns förförståelse under temats process (Skolverket 2008, s. 44). Ordbanken kan även kopplas till Calderons begrepp om *additiv språkmiljö* som utgör grunden för ett rikt modersmål (Calderon 2004, s. 24). När pedagogen involvera både föräldrar och barn i ordbanken utvecklas en additiv språkmiljö som i sin tur stärker barns modersmål och identitet.

Linas svar skiljer sig en aning från Elsas svar och berättar så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”tamburen”):

Det finns inte ett bestämt arbetssätt i vår avdelning utan alla situationer uppmuntrar till barns modersmål. Jag uppmuntrar till modersmålet genom att låta en kompis översätta eller att två kompisar sinsemellan samtalar om en situation som uppmuntrar till modersmålet. På det sättet utbyts erfarenheter genom interaktion med varandra. Samtidigt blir kompiserna en förebild till sin andra kompis och man lär sig av varandra. Vi använder datorn även om svårigheter uppstår i översättningen. Däremot har vi synliggjort barnets modersmål genom alfabet och siffror hängandes i avdelningen (Lina 2018-03-14).

Jag tolkar Linas svar med att hon synliggör modersmålet i verksamheten genom att hänga upp siffror och alfabet på olika språk, men hon menar att människan inte kan ha ett direkt arbetssätt

utan hennes inställning handlar mer om att alla situationer uppmuntrar till modersmål. Pedagogen behöver förhålla sig positivt genom att bejaka modersmålet i varje situation som uppstår. Att uppmuntra kompisar att hjälpa varandra att översätta begrepp är vanligt i deras avdelning vilket Lina även uppmuntrar till. Om svårigheter uppstår i översättningarna används datorn som hjälpmedel. När Lina uppmuntrar att kompisarna ska ta hjälp av varandra i modersmålet utbyts erfarenheter genom interaktion med varandra vilket är identitetsstärkande. Barnen känner sig kompetenta och att de duger. Samtidigt blir kompiserna en förebild till sin andra kompis. Linas resonemang kan liknas vid vad Vygotskij kallar den proximala utvecklingszonen (ZPD) som innebär avståndet mellan barns nuvarande utvecklingsnivå i problemlösning utan vuxen vägledning och deras potentiella utvecklingsnivå i problemlösning med vuxen vägledning och eller samarbete med kamrater som har större förmågor till problemlösningen. Det innebär att i det mellanmännliga utrymmet där tankar och nya sätt att förstå problemlösningen uppstår tack vare samarbetsinriktade interaktioner (Cummins 2017, s. 173-175).

Vidare nämner både Lina och Elsa om vikten av enhetlighet och samarbete i verksamheten för att modersmåls främjande ska fungera. Lina uttrycker sig så här (tänkandet i detta resonemang förtydligas i observationen ”Innelek”):

Vi strävar efter att en gång i månaden ha sagostund på olika modersmål. De språk som vi har i personal gruppen läser för barnen som delar samma modersmål. De andra barnen som inte har pedagoger som talar samma modersmål får en lässtund på svenska istället. Med stöd från stadsdelen har förskolan nu flerspråkighetshyllan som innehåller böcker på alla barns modersmål. Föräldrarna har även tillgång till denna bokhylla, där de kan låna böckerna för att läsa för sina barn hemma och på våra reflektionstider och apt delger vi varandra hur man gemensamt kan uppnå ett samarbete till att uppmuntra modersmålet (Lina 2018-03-14).

Lina betonar att alla är enhetliga i verksamheten genom att personal läser saga för barnen på olika modersmål. De barn som inte delar samma modersmål får sagostund på svenska De har även en flerspråkighetshylla med böcker på alla barns modersmål där föräldrar uppmuntras att låna böcker för att tillsammans med barnen läsa hemma. Stöd från både chefen och stadsdel har underlättat detta arbete. Elsa talar i liknande termer och säger:

Vi är enhetliga kring flerspråkighet så vi har samma inställning kring vårt förhållningsätt. Exempelvis har vi högläsning av saga på modersmålet i smågrupper en gång i månaden Vi har ett utbud av låneböcker på alla barnens modersmål på förskolan, dessa kan föräldrar låna hem vilket uppmuntrar till samarbete. Stadsdelens satsning på utbildningar inom flerspråkighet har underlättat vårt arbete med modersmålet. Vi har bland annat fått hjälp och stöd i hur man kan uppmuntra alla modersmål i verksamheten utan att det ska vara jobbigt eller påfrestande (Elsa 2018-03-16).

Elsa åsyftar att stadsdelens satsningar och stöd har underlättat hur arbetet med modersmål kan se ut. Detta har förebyggt eventuella svårigheter i hur man kan uppmuntra modersmålet i verksamheten för alla barn. Och genom böcker på olika modersmål som föräldrar kan låna hem

ökar samarbetet mellan förskola och hem. I båda förskolorna används högläsning och boklån på olika modersmål i den dagliga verksamheten vilket jag kan koppla till Benckert, Håland och Wallin som menar att det är viktigt att synliggöra barns modersmål i verksamheten. Pedagoger kan bland annat ha sagostunder på barns respektive modersmål vilket utvecklar deras språkliga medvetenhet (Skolverket 2008, s. 71). När Lina och Elsa använder sig av sagostunder på olika språk utvecklas en flerspråkig miljö, närmare nämnt *additiv språkmiljö* som enligt Calderon utgör grunden för ett rikt modersmål. Barn som ges möjlighet att behålla och utveckla modersmålet parallellt med andraspråket berikar och kompletterar båda sina språk (Calderon 2004, s. 24). Genom flerspråkighetshyllan och sagostunder på olika modersmål hålls modersmålet levande i Linas och Elsas verksamheter vilket stärker barnens självkänsla. Barn som har stark självkänsla för modersmålet utvecklar i sin tur en stark identitet, vilket jag kopplar till Cummins som menar att självtilliten är en viktig faktor för flerspråkiga barns identitetsutveckling. Med hjälp av självtillit når barnet *empowerment* (egenmakt eller självförmåga) (Svensson 2017, s. 81).

7.4 Betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling

I det här avsnittet redogörs för hur pedagogerna uppfattar att samverkan mellan förskola och hem har betydelse för modersmålsutvecklingen. Respondenternas citat tolkas och analyseras utifrån begreppen: *identitet* och *subtraktiv språkmiljö*.

På frågan vilken betydelse samverkan mellan förskola och hem har för barns modersmål svarade Lina så här:

Genom dem kan vi exempelvis få hjälp med att översätta sånger till barnens olika modersmål. Att samarbeta med föräldrarna är jätteviktigt, eftersom man dels kan bryta normen om att modersmålet kan påverka svenskinläringen. När vi erbjuder föräldrarna ett språksamtal kan vi kartlägga hur modersmålet ser ut hemma och på fritiden. Utifrån kartläggningen pratar vi och ställer frågor om hur föräldrar vill att det ska se ut för barnets fortsatta språkutveckling. Vill de exempelvis att modersmålet ska bli lika starkt som svenskan gäller det att samarbeta (Lina 2018-03-14).

Lina anser att samverkan är väldigt betydelsefull, eftersom det är då hon får möjlighet att belysa om vikten av modersmålet för barns språk och identitetsutveckling. Genom samverkan samarbetar även Lina med att låta föräldrarna översätta sånger till olika modersmål.

Elsa talar i liknande termer:

På utvecklingssamtal börjar vi alltid med ett språksamtal där vi kartlägger barnets språkutveckling, eftersom många föräldrar inte är medvetna om modersmålets betydelse för språkutvecklingen. Vi betonar alltid för föräldrarna om hur vi tillsammans kan samarbeta för att stärka barnens modersmål. Föräldrarna utgör länken mellan hemmet och förskolan gällande modersmålet, därmed är föräldrarnas samverkan väldigt betydelsefull för oss och för barnen. Genom dem får vi även hjälp med att översätta ordbanken, ett formulär som innehåller begrepp på olika modersmål från temat eller projektet vi arbetar med, som vi sedan använder i verksamhetens teman (Elsa 2018-03-16).

Elsa betonar vikten av samverkan med föräldrarna. Språksamtalen ger pedagoger möjlighet att öka föräldrars kunskaper om modersmålets betydelse för barns språkutveckling,. Samtidigt lyfter de fram hur de tillsammans ska samarbeta. Med hjälp av föräldrar kan de samarbeta med att översätta ordbanken som flitigt används i verksamhetens teman.

Både Lina och Elsa anser att samverkan mellan förskolan och hem är väldigt betydelsefullt för barns modersmålsutveckling. När föräldrarna informeras om modersmålets betydelse för barns språk och identitetsutveckling ökar kunskaperna hos föräldrarna om normerna som råder i samhället kring modersmålet. Ovanstående tolkning kan jag förstå och koppla utifrån Ladbergs resonemang om begreppet identitet. Enligt Ladberg är språk och identitet oskiljaktigt förenade, där identiteten formas redan i tidig ålder både i hemmet och utanför hemmet, inte minst i förskolan. Barns modersmål har därför betydelse för barnets identitet och är en del av en individ (Ladberg 2003, s. 106). Ovanstående språksamtal och kartläggningar som Lina och Elsa syftar på ger föräldrar möjlighet redan i barns tidiga ålder att öka deras kunskaper om modersmålets betydelse för barnets fortsatta identitetsutveckling. Eftersom Ladberg nämner att det finns en norm i samhället där många tror att flera språk i barnets omgivning ger negativa följder för barns språkutveckling (Ladberg 2003, s. 11-13), förebyggs denna norm genom informationen som föräldrar får på språksamtalen.

På frågan om det finns farhågor hos föräldrar, när de märker att förskolan uppmuntrar till modersmålet i verksamhetens svarar Elsa så här:

Vi stöter på föräldrar som är skeptiska till modersmålsinläring och många är väldigt rädda för att det svenska språket skulle bli svagt eller försenas om barnet lär sig sitt modersmål. Därför pratar de endast svenska med barnen (Elsa 2018-03-16).

Elsa är övertygad om att många föräldrar är så ivriga att deras barn ska lära sig svenska så fort och väljer bort modersmålet för att berika deras svenska språk.

Lina svarar i liknande termer:

Många föräldrar tror att om man tar bort modersmålet så kommer de automatiskt att lära sig svenska men det funkar inte riktigt så egentligen. Många föräldrar är ivriga att deras barn ska lära sig svenska på en gång men alla barn är olika och lär sig olika snabbt. Ju bredare ordförråd på modersmålet de har desto starkare svenska får de. Successivt lär de sig svenska (Lina 2018-03-14).

Lina anser i likhet med Elsa att många föräldrar väljer bort modersmålet eftersom de tror att svenskan kommer automatiskt, men riktigt så fungerar inte det. Modersmålet berikar snarare svenska ordförråd. Både Lina och Elsa betonar att det finns föräldrar som är skeptiska till modersmålinläringen, och väljer bort att tala modersmålet hemma. Detta kan förstås utifrån vad Calderons kallar *subtraktiv språkmiljö* det vill säga en *språkmiljö* där barnet lär sig ett nytt språk men glömmer det första språket. Det leder till att första språket avstannar och risken finns

att barnet överger sitt modersmål vilket ger negativa påföljder för identiteten (Calderon 2004, s. 24). I enlighet med vad Ladberg menar så försvåras barnets språkutveckling snarare när föräldrar begränsar antalet språk genom att inte använda barnets modersmål i verksamheten (Ladberg 2003, s. 11-13).

7.5 Resultat av observationerna

I föreliggande avsnitt redovisas observationer från respondenternas verksamheter där modersmålet uppmuntras av både vuxna och barn. Observationerna visar hur arbetet med modersmål i den dagliga verksamheten kan se ut. Förhållningssättet visar hur barns identitet stärks av pedagogen i den dagliga verksamheten. Resultatet av observationerna är indelade i följande rubriker: *samspel där modersmål uppmärksammas vid mellanbarnsavdelningen*, där Elsa arbetar och *samspel där modersmål uppmärksammas vid storbarnsavdelningen*, där Lina arbetar. I denna del hänvisar jag även till hur observationstillfällena kopplas samman med temana från respondenternas intervjuvar, som bygger på studiens frågeställningar.

7.6 Samspel där modersmål uppmärksammas vid mellanbarnsavdelningen

Analysen av observationsmaterialet visade att det fanns fyra viktiga teman när det gäller hur pedagoger arbetar med modersmål på mellanbarnsavdelningen. Dessa fyra teman är: *temaprojekt, firande av födelsedag, lunchen och frilek*.

Temaprojekt

(Denna observation kopplas till Elsas svar i avsnittet "Verktyg som används för att främja barns modersmål i verksamheten". Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

Det är temaprojekt och barnen arbetar med veckans grönsak, potatis. Alla barn sitter samlade runt samlingsmattan och Elsa förklarar för barnen att de idag ska odla potatis. Två barn som delar samma modersmål tittar på varandra varpå ena barnet säger till sin kompis "vad betyder odla på arabiska?", kompisens översätter ordet till arabiska och hjälper därmed sin kompis att förstå vad ordet "odla" betyder. Elsa som behärskar arabiska hör hela samspelet mellan de två barnen och säger "bra att du hjälpte din kompis", sedan frågar Elsa barnen igen "hur säger man odla på arabiska? Kommer ni ihåg", barnen som behärskar arabiska blir generade och små fnittrar. Ett av barnen skriker rakt ut, "yezraa!", de övriga barnen i gruppen upprepar begreppet "yezraa", vissa har svårt att uttala ordet medan andra upprepar ordet flera gånger. Ett barn frågar nyfiket "hur säger man odla på mitt språk?" Elsa blir osäker eftersom hon inte behärskar turkiska men hon tar fram sin lärplatta och översätter "odla" till turkiska och låter barnet samtidigt höra hur uttalet låter. Alla barn lyssnar ivrigt på ljudet och små ler samtidigt. "Hur låter mitt språk?" säger ett barn som pratar dari. Elsa översätter ordet till dari, och när barnet hör sitt språk ser man på kroppen hur generad han blir. Tillslut vill alla barn översätta begreppet "odla" till sitt eget modersmål. Varje gång barnen hör sitt språk från högtalaren lyser deras ansiktsuttryck och kroppsspråk av stolthet, de små ler och lutar ryggen blygt bakåt. På eftermiddagen ber Elsa barnens föräldrar att översätta begreppet potatis och andra begrepp som hör till temat på alla barns modersmål genom en så kallad ordbank på färgglada papper som hon sedan hänger upp bredvid väggdokumentationen i avdelningen (Elsas avdelning 2018-03-19).

I observationen "temaprojekt" interagerar barn som delar samma modersmål tillsammans och Elsa bejakar deras interaktion genom att lyfta upp diskussionen i hela gruppen. Alla barn vill

höra hur begrepp på deras modersmål låter. Elsas hjälpmedel blir *lärplattan* som underlättar för henne att översätta begrepp på alla modersmål trots att hon inte behärskar alla språk. Vidare samarbetar Elsa med barnens föräldrar för att översätta begrepp från projektet till barnens olika modersmål. Observationen tolkar jag som uppmuntrande till modersmålsutveckling som verkar identitetsstärkande. Det förtydligar Elsas intervju svar om hur lärplattan blir ett viktigt verktyg i verksamheten eftersom det underlättade det spontana arbetet med modersmål.

Observationen förstås utifrån Thunborg som citerar Wenger (1998) om att individer lär identiteter när de samspelar, förhandlar, vägleder och tillrättavisar varandra i sin sociala och kulturella samvaro mot bakgrunden av deras tidigare situationer (Thunborg 2001, s. 87-88). I det här fallet sker lärandet mellan två barn som delar samma modersmål. Elsa förhåller sig positivt till deras interaktion och lyfter upp diskussionen i gruppen som utvecklar nyfikenhet och intresse för alla barns modersmål. Vidare involveras föräldrarnas samverkan genom att fylla i ordbanken. Därmed utvecklas en social och kulturell process som formar mångfaldiga identiteter med olika modersmål i barngruppen.

Firande av födelsedag

(Denna observation kopplas till Elsas svar i avsnittet ”Pedagogers resonemang om modersmål och dess betydelse för barns identitet”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

På sångstunden uppmärksammar Elsa ett barn som fyller år. Sångstunden börjar genom att barnen och pedagogerna sjunger födelsedagssången. Alla barn börjar sjunga på svenska, och fortsätter att sjunga födelsedagssången på alla modersmål som finns i barngruppen. Enligt Elsa har föräldrarna översatt sången till modersmålen. Varje gång ett nytt modersmål sjungs ändras ansiktsuttrycket och kroppsspråket hos barnet som känner igen sitt modersmål genom att de ler generat och kroppen lutar sig blygt framåt eller bakåt. De barnen som delar samma modersmål får ögonkontakt när deras språk sjungs, tillsammans ler de mot varandra medan andra barn pekar på sig själv eller säger ”mitt språk kommer nu” när deras språk blir aktuell. Barnen påvisar ett igenkännande för sitt språk och som de övriga barnen dessutom har lärt sig att sjunga (Elsas avdelning 2018-03-22).

Barnens kroppsspråk, leende och ögonkontakt tolkar jag som en stolthet för sitt eget unika modersmål vilket stärker barnens självkänsla. Barnen och Elsa visar nyfikenhet och respekt för andra språk genom att sjunga på olika modersmål. Och genom ett samarbete med föräldrarna har pedagogerna fått hjälp med att översätta födelsedagssången till alla barns modersmål i gruppen.

Observationen kopplas samman med när Elsa svarade att sånger på olika språk flitigt används i barngruppen för att stärka barnens unika identitet, i det här fallet känslor av stolthet som ger sig uttryck i att de blir glada och generade när modersmålet sjungs. I observationen sjunger barnen på olika modersmål vilket är identitetsstärkande och som jag kan förstå i termer av Ladbergs resonemang om när pedagoger lär sig en ramsa, lek eller sång visar man både barnen

och föräldrarna att man respekterar och intresserar sig för deras bakgrund och språk (Ladberg 2003, s. 164). Det i sin tur utvecklar positiva attityder gällande olika modersmål i barngruppen, vilket vidare kan förstås utifrån Cummins som menar att den enskilde läraren har stor betydelse för barnets lärande, självkänsla, motivation och identitet. Cummins menar att när pedagogen visar respekt och intresse för barnets bakgrund, stärks barns identitet (Cummins 2001, s. 86-107).

Lunchen

(Denna observation kopplas till Elsas svar i avsnittet ”Pedagogers resonemang om modersmål och dess betydelse för barns identitet”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

Vid lunchen frågar Elsa som har arabiska som modersmål ett turkiskt barn om hon vill ha mjukt eller hårt bröd till soppan. Barnet pekar på mjukt bröd, sedan upprepar Elsa frågan igen men betonar mjukt och hårt bröd på turkiska (ekmek=mjukt bröd och tçer=knäckebröd). Barnet små ler och säger ”ekmek”. I det här fallet har Elsa lärt sig turkiska begrepp för att barnet ska känna sig trygg och för att samspelet ska bli förståeligt och tydligt. Vidare frågar Elsa barnen hur man säger de sakerna vi har dukat fram på lunchbordet på deras modersmål. Barnen som delar samma modersmål hjälper varandra med att översätta och namnge begreppen. När några barn inte vet vad begreppen heter tar Elsa fram lärplattan som hjälpmedel (Elsas avdelning 2018-03-26).

I observationen använder Elsa begrepp på andra språk för att samspelet ska bli förståeligt för de barnen som inte har ett väl utvecklat ordförråd. Även här dyker småleende upp när barn hör sitt modersmål vilket jag tolkar som ett igenkännande av sin egna unika identitet. Elsa uppmuntrar andra barn att namnge begrepp på deras modersmål. I de situationerna som barnen inte kan alla begrepp tar Elsa lärplattan som hjälpmedel.

Observationen kopplas samman med när Elsa i intervjun förhåller sig positivt till modersmål och menar att det är viktigt att utveckla modersmålet för att berika barns ordförråd. Genom att pedagogen visar nyfikenhet och intresse för barns modersmål blir även barnen nyfikna på alla kompisars språk. Barnen lär sig nya ord på svenska och de lär sig av varandra. Tolkningen av observationen kan förstås utifrån Vygotskij som menar att det finns en övertygelse om att språket utvecklas som ett led av individens behov av social gemenskap (Vygotskij 1991, s. 9-10). I det här fallet finns ett behov av språklig stimulans för att barnet ska känna gemenskap. När pedagogen använder samma ord men på barnets modersmål småler barnet och känner sig bekräftad. Vilket kan jämföras med när Elsa frågade om mjukt eller hårt bröd på svenska och barnet istället bara pekade. Ansiktsuttrycket påvisar en starkare självkänsla och en identitetsstärkande utveckling när hen hör sitt modersmål. Detta kan förstås i termer av Ladberg resonemang om att modersmålet är en del av individen som har betydelse för barns identitet (Ladberg 2003, s. 106).

Fri lek

(Denna observation kopplas till Elsas svar i avsnittet ”Pedagogers resonemang om modersmål och dess betydelse för barns identitet”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen)

Efter den fria leken pratar Elsa med ett barn som ska fira Nouroz (Persiska nyåret). Barnet förklarar att det är en fest för att det blir ett nytt år. ”Under firandet äter man mycket goda kakor och lyssnar och dansar till persisk musik” säger barnet. Elsa frågar barnet om hon vill dansa till persisk musik, vilket barnet bejakar. När musiken är igång visar barnet hur man dansar till rytmen, alla barn dansar glatt med. När sången är slut säger ett barn som talar kurdiska att hon också firar Nouroz, Elsa frågar om vi ska lyssna på kurdisk musik vilket flickan också vill. Alla barn ropar ”det är mitt språk nu” när de hör sitt modersmål. Fler barn vill vara med och dansa samt ber Elsa att lägga på musik som de känner igen. Alla barn dansade på olika sätt under musikens gång beroende på vart musiken kommer ifrån. Barnen som dansade till turkisk musik dansade på ett sätt vilket även visade hos på barnen som talar arabiska, dari, persiska och kurdiska (Elsas avdelning 2018-03-29).

Observationen ”frilek” dyker spontant upp i den fria lek när ett barn berättar att hen ska fira en stor högtid, Nourouz. Elsa bejakar barnets samtal genom att visa intresse och nyfikenhet för hur deras firande går till. Att vidare använda smartboarden som hjälpmedel ger barnet möjlighet att dansa till persisk musik. Alla barn blir nyfikna och dansar med. Det slutar med att barnen lyssnar till musik på olika modersmål, och beroende på vilken musik som hörs dansar barnen olika varianter av danser. Jag tolkar observationen som att barnen med glädje och stolthet visar hur man dansar i deras respektive kultur och hur deras musik låter. Observationen kopplas samman med när Elsa i intervjun betonar att modersmål och identitet hör samman, eftersom det är genom modersmålet som individen identifierar sig själv med. Hon påpekar även att barnen blir stolta när hon använder ord, musik, och dans på deras språk vilket märks på barnens kroppsspråk.

Smartboarden som hjälpmedel kopplar jag till det sociokulturella perspektivets begrepp *artefakter*. Under observationen framgår det hur viktigt smartboarden är för att Elsa ska kunna utveckla barnets resonemang om hens högtid. Säljö menar att *artefakter*, det vill säga allt som underlättar att göra aktiviteter meningsfulla hjälper barn att utveckla starka identiteter. Vidare menar författaren att interaktionen med andra i omgivningen med hjälp av artefakter utvecklar kunskap (Säljö 2014, s. 29-32). I det här fallet underlättade smartboarden för pedagogen att förstärka barnets identitet genom att söka information om högtiden Nouroz och genom att låta barnen dansa till musik på olika språk. I termer av vad Dahlberg, Moss och Pence menar framställer barn varandras och sina egna identiteter när de samspekar med varandra. De har mångfaldiga identiteter som de ständigt konstruerar och omkonstruerar. (Dahlberg, Moss och Pence 2001, s. 88). När barnen respekterar varandras danser och tillsammans lär av varandra utvecklas en samhörighet bland barnen om att deras språk och kultur är respekterade och bejakade. Vilket kan förstås utifrån Svensson resonemang som menar att bejakande av kulturell och språklig mångfald är en viktig faktor för en positiv identitetsutveckling, eftersom barnen

får möjlighet att känna sig bekräftade som flerspråkiga utan att känna underskattning över sitt egna modersmål (Svensson 2017, s. 82).

7.7 Samspel där modersmål uppmärksammas vid storbarnsavdelningen

Under den här rubriken presenteras fyra viktiga teman när det gäller hur pedagoger arbetar med modersmål på storbarnsbarnsavdelningen. Utifrån analysen av observationsmaterialet visade det sig att det fanns fyra viktiga teman, nämligen: *morgonsamling*, *innelek*, *spontant samspel* och *tamburen*.

Morgonsamlingen

(Denna observation kopplas till Linas svar i avsnittet "Pedagogers resonemang av modersmålsstöd och dess betydelse för barns identitet". Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

Morgonsamlingen börjar med att alla barn och vuxna sjunger god morgon sången på alla barns modersmål. Barnen som delar samma modersmål får ögonkontakt när deras modersmål sjungs, de ler generat tillsammans och pekar på sig själva och säger "mitt språk, mitt språk". Lina betonar högt vilket språk de sjunger när barnen byter modersmål, "nu sjunger vi på urdu", säger Lina och barnen börjar sjunga godmorgon på urdu. Fnitter och leenden ser man bland många barn under hela sångstunden. När alla modersmål har sjungits klart frågar Lina vem som vill räkna till tre på sitt modersmål. Alla barn räcker ivrigt upp sin hand och säger "jag vill, jag vill". Lina säger till barnen att alla som vill får räkna så vi går varvet runt i samlingsringen. Det framgår då att nästan alla barn kan räkna till tre på alla modersmål som talas i avdelningen (Linas avdelning 2018-03-21).

Barnen som delar samma modersmål får ögonkontakt när deras modersmål sjungs, de småler och ser glada ut. Dessutom sjunger alla barn på allas modersmål. Min upplevelse var att barnen var vana att sjunga godmorgon sången på alla språk. Det märktes på barnen att de har lärt sig alla språk, vilket utvecklar trygghet och respekt för alla barns språk. På frågan vem som vill räkna på sitt modersmål, räckte alla barnen i samlingsringen upp handen, vilket jag tolkar som positiv attityd för sitt egna och kompisarnas modersmål.

Observationen kopplas samman med när Lina i intervjun betonar att genom samverkan med föräldrarna översätter föräldrarna sånger på olika språk som barnen och pedagogerna aktivt sjunger i verksamheten. Och när de sjunger på barnens modersmål ändras deras kroppsspråk vilket för henne är igenkännande av deras modersmål som de stolt förevisar. Sångerna i observationen tyder på hur viktig föräldrasamverkan är. Utan deras samverkan hade sångsamlingen på olika språk inte varit möjlig. Observationen påvisar också hur pedagogers positiva förhållningsätt för olika modersmål utvecklar nyfikenhet, intresse och respekt för alla barns modersmål i storbarnsavdelningen. Detta kan förstås utifrån Bozarsalans resonemang, som menar för att barnet ska utveckla en positiv identitet är det viktigt att förskolan bemöter och visar respekt för föräldrarnas bakgrund och rötter (Bozarsalan 2001, s.116). I det här fallet framgår det av barnens kroppshållning att de har utvecklat en positiv identitet, genom att pedagogerna med hjälp av föräldrarna samarbetar för att översätta siffror och sånger på alla

modersmål som pedagogerna och barnen sedan använder i samlingarna. Det i sin tur speglar sig på barnen som själva visar intresse för sitt och kompisarnas modersmål. Genom att pedagoger bejakar, bemöter och visar respekt för föräldrarnas bakgrund i det här fallet sånger och siffror på olika modersmål utvecklas en gemenskap och acceptans om alla barns modersmål i gruppen.

Innelek

(Denna observation kopplas till Linas svar i avsnittet ” Vilka verktyg används för främjande av modersmål i verksamheten”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

Efter samlingen är det innelek och ett barn rusar fram till Lina som pratar spanska på avdelningen. Han påpekar att hemma har de inte en spansk saga och vill att Lina ska läsa saga på spanska. ”Självklart”, svarar Lina som uppmuntrar barnet att gå och hämta en bok som hon ska läsa. Barnet går fram till flerspråkiga hyllan, en hylla med böcker på alla barns modersmål. Barnet väljer ”Pettson och Findus” och sätter sig i soffan. Lina bejakar barnets önskemål och börjar läsa boken. Efter en stund vill andra barn som inte förstår spanska också lyssna på sagan. Då börjar Lina och barnen istället att samtala om sagan på svenska samtidigt som Lina uppmuntrar barnen att översätta olika begrepp till deras modersmål. När några ord blir svåra att översätta och Lina frågar andra kompisar som behärskar samma modersmål som sina kompisar om hjälp. Sedan använder Lina datorn som verktyg för att underlätta översättningen. Barnen känner stolthet och glädje när de delar med sig av hur begrepp låter på deras modersmål (Linas avdelning 2018-03-23).

Lina förhåller sig positiv till modersmålsutveckling och bejakar barnets önskemål om lästund på modersmålet trots att det var planerat för innelek i verksamheten. När flera barn som inte förstår spanska vill lyssna på sagan börjar Lina istället att samtala om sagan på svenska samtidigt som barnen uppmuntras att ta hjälp av varandra och översätta begrepp till sina egna modersmål. Vissa gånger tar hon hjälp av datorns lexikon. Barnen visar åter stolthet när de hör sitt modersmål.

Observationen kopplas samman med när Lina i intervjun betonar att de har en flerspråkighetshylla med böcker på alla barns modersmål. Observationen kan förstås i termer av Vygotskijs teorier om den proximala utvecklingzonen. Genom att lära sig av en äldre kompis utvecklas en ömsesidig identitetsförhandling, menar Cummins och samarbetet om kunskapsutveckling blir effektivare om pedagoger stärker och bekräftar barns identiteter (Cummins 2017, s. 173-175), vilket Lina tydligt stärker och bekräftar. Barnen på storbarnsavdelningen uppmuntras av Lina att ta hjälp av kompisar som delar samma modersmål att översätta begrepp till varandras modersmål. I denna observation framgår det hur flerspråkighetshyllan, datorn och en äldre kompis är betydelsefulla för modersmålsutvecklingen. Säljö menar att när vi interagerar med andra i omgivningen med hjälp av artefakter utvecklas kunskap (Säljö 2014, s. 29-32) och kunskapen i det här fallet är alla olika modersmål i avdelningen som stärker barns identitet.

Spontant samspel

(Denna observation kopplas till Linas svar i avsnittet ”Pedagogers resonemang av modersmålsstöd och dess betydelse för barns identitet”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

”Fröken! kom på tigrinja heter na aa, visste du det?” säger barnet ”Nej det visste jag inte, men nu vet jag för du har lärt mig det” säger Lina. Barnet fortsätter att hävda sin kompetens genom att säga andra begrepp på tigrinja och samtidigt översätter de till svenska. Barnet uttrycker en glädje över att Lina bejakar hennes kompetens, vilket hon tidigare skämdes för. Vid ett tillfälle uttalar Lina ett begrepp fel, varpå barnet rättar hennes uttal och tycker att hon säger fel hela tiden. Lina säger till barnet ” jag är inte så bra på ditt modersmål, du som kan få lära mig” (Linas avdelning 2018-03-28).

Lina förhåller sig positiv till barnets modersmål, speciellt då barnet tidigare inte velat uttrycka sig eller snarare skämdes för att uttrycka sig på sitt modersmål eftersom hon inte var van med det från sin tidigare förskola. När Lina sedan visar att barnet är mycket bättre på att uttala sitt eget modersmål än henne själv utvecklar barnet en stark självtillit. Lina bejakar barnets kompetens vilket stärker hennes självkänsla och identitet.

Observationen kopplas samman med när Lina i intervjun betonar att modersmålet och identiteten går in i varandra eftersom den fyller en dubbel funktion genom att barn känner sig stolta och kompetenta över att kunna ett språk som andra inte kan. I observationen uttrycker Lina om att barnet tidigare skämdes med att uttrycka sig på sitt modersmål. Det kan förstås i termer av vad Ladberg menar, om att barn som tvekar att tala sitt språk kan utveckla en negativ känsla gentemot sitt modersmål, vilket långsiktigt påverkar barnets språk, självkänsla och identitetsutveckling (Ladberg 2003, s. 106-107). I det här fallet lyfter Lina upp barnets kompetens, genom att bejaka att barnet uttrycker sig på sitt modersmål. Det fick henne att känna sig stolt. Svensson menar som refererar till Cummins att självtilliten är en viktig faktor för flerspråkiga barns identitetsutveckling. Med hjälp av självtillit når barnet *empowerment* (egenmakt eller självförmåga). Genom att pedagoger således stödjer barns uppfattning om deras språkliga förmågor på ett positivt sätt främjas deras självtillit och upplevelse av självförmågan (Svensson 2017, s. 81).

Tamburen

(Denna observation kopplas till Linas svar i avsnittet ” Vilka verktyg används för främjande av modersmål i verksamheten”. Tänkandet i intervjun förtydligar görandet i observationen).

I tamburen klär barnen på sig för att gå ut på den planerade skogsutflykten. Lina säger ”att idag är det kallt så tänk på att klä på er fleece tröjan först och sedan jackan”. Barnen tävlar om vem som hinner först med påklädningen. I den snabba farten säger ett turkiskt talande barn ”var är min ceket (jacka på turkiska)”. Barnet kodväxlar i stunden vilket innebär att han blandar svenska och turkiska i sin mening. Barnets kompis som behärskar turkiska skrattar och säger ”du sa precis ceket, det är ju turkiska”, tillsammans skrattar de och blir generade. Lina hör barnens samspel och säger ”va roligt att ni förstod varandra. Nu har era kompisar och jag lärt oss ett nytt ord på turkiska”. Efter det börjar andra barn ropa ut vad jacka heter på deras språk. På marockanska heter jacka, ”jaket”, skriker ett barn rakt ut. Och på spanska säger vi ”chaqueta” säger ett annat barn, Lina ler och säger ”det är mitt modersmål också” ett annat barns säger ”på ryska heter jacka, kortka (куртка)”. Alla barn visar ett glatt leende och kroppen verkligen lyser av stark självkänsla (Linas avdelning 2018-03-28).

Stunden är väldigt lekfull för många barn och samtidigt meningsfull, eftersom det blir tydligt hur barnen byter erfarenheter och kunskaper i samspel med varandra. Lina bejakar barnens interaktion, förhåller sig positiv och uppmuntrar deras samspel om modersmål, där nyfikenhet och intresse för det nya begreppet förmedlas.

Observationen kopplas samman med Linas intervjusvar om att man inte kan ha ett direkt arbetssätt för att främja barns modersmål, hennes inställning handlar mer om att alla situationer uppmuntrar till modersmålutvecklingen. Pedagogen måste förhålla sig positiv genom att bejaka modersmålet i varje situation som uppstår. Denna observation varade ca 15 min och utmärker sig för en identitetsstärkande utveckling. Lina och barnen på avdelningen samspekar och interagerar med varandra på olika modersmål under hela situationen. Det innebär att modersmålet hålls levande bland barnen och Lina.

Genom denna sociala process utvecklas unika identiteter som barnen stolt erkänner och respekterar. Detta kan förstås i termer av Calderons begrepp om *additiv språkmiljö*. Begreppet innebär att barnet ges möjlighet att behålla och utveckla modersmålet parallellt med andraspråket där båda språken berikar och kompletterar varandra (Calderon 2004, s. 24). Att dessutom uppmuntra kompisar att hjälpa varandra att översätta begrepp framgår av Linas förhållningssätt. Vilket kan liknas vid vad Vygotskij kallar den proximala utvecklingzonen (Cummins 2017, s. 173-175).

7.8 Slutsatser av observationer och intervjuer

Sammanfattningsvis utifrån observationerna och intervjuerna visar resultatet att tänkandet från respondenternas intervjusvar stämde överens med görandet i observationerna. I intervjuerna resonerade respondenterna positivt om modersmålets betydelse för barns identitet, om vikten av olika verktyg och samarbetet med föräldrarna för att underlätta arbetet med modersmålsutvecklingen. I observationerna använde såväl pedagoger och barn modersmålet i verksamheten. Med hjälp av olika verktyg såsom lärplatta, dator, smartboard underlättades arbetet med modersmålsutvecklingen. Vuxna som delar samma modersmål som barnet växlade ord på modersmålet under hela förskolevistelsen. Medan pedagoger som inte kunde samma modersmål som barnet uttryckte begrepp på barns modersmål för att visa respekt, öka tryggheten och stärka identiteten hos barnen. Det uppstod spontana situationer där modersmålet inkluderas i verksamheten, och det uppstod situationer där pedagogen medvetet använde modersmålet för att förtydliga begrepp som barnen inte förstod på svenska. I situationer där identiteten stärktes speglades på barnens kroppshållning och ansiktsuttryck. Barnen hävdade sin kompetens genom att uttrycka ”jag kan” och ”mitt språk”. I samband med att pedagogerna använde begrepp på barns modersmål blev barnen glada, generade och smålog.

8. Diskussion

I följande avsnitt reflekterar jag över den valda undersökningsmetoden. Därpå återknyter jag studiens resultat med studiens syfte och frågeställningar, i relation till tidigare forskning. Diskussionen är indelad i följande rubriker: *metoddiskussion*, *resultatdiskussion*, *resultaten i ett större perspektiv*, *slutsats* och *vidare forskning*.

8.1 Metoddiskussion

Under den här rubriken resonerar jag kring de metoder som jag använt mig av, och vad som hade kunnat göras annorlunda.

Valet av en kvalitativ fallstudie, gjordes med en övertygelse om att denna metod skulle vara den mest effektiva. En kvalitativ intervjumetod passade bra till mina frågeställningar eftersom jag ville upptäcka egenskaper hos intervjuarens resonemang. Jag har ställt öppna frågor som gav respondenterna möjlighet att själva uttrycka sina tankar kring mina frågeställningar, vilket gav mig möjlighet att ställa följdfrågor. Observationerna säkerställde intervjuresultaten vilket stärkte studiens tillförlitlighet. Samtidigt underlättades förståelsen för hur görandet sker när pedagoger stärker barnen i deras modersmål och hur de situationerna är meningsfulla och trygga för barns identitet. Det hade inte varit möjligt att förstå om jag enbart intervjuade respondenterna. Det jag däremot kunde ha gjort annorlunda var att observera pedagogen först och sedan intervjua dem, eftersom det skulle underlätta formulerandet av intervjufrågor utifrån observationerna.

8.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att skapa förståelse för hur pedagoger enskilt och tillsammans med hemmen kan medverka för att främja och uppmuntra barns modersmålsutveckling. Pedagogers resonemang kring sitt arbete med modersmål relaterat till att stärka barns identitet, vilka verktyg de använder och hur de samverkar mellan förskola och hem var några viktiga utgångspunkter som jag ämnade att undersöka. Utgångspunkten var framförallt att ta reda på hur pedagoger, beroende på vilken befattning och kompetens de har inom flerspråkighetsperspektivet, tänker och gör för att stärka barns modersmål. Utifrån syftet formuleras nedanstående frågeställningar:

- Hur resonerar pedagoger om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet?
- Vilka verktyg används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten?
- Hur uppfattar pedagogen betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmålsutveckling?

Fenomen som utgör rubrikerna för resultatdiskussionen och som utgår från studiens syfte är: *pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns*

identitet, verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten, betydelsen av samverkan mellan förskola och hem och flerspråkighetsperspektiv som kompetens.

8.2.1 Pedagogers resonemang om modersmålsutveckling för att främja, uppmuntra och stärka barns identitet

Resultatet visar att Lina och Elsa använder sig av modersmål i verksamheten på ett medvetet sätt. Respondenterna förhåller sig positivt till modersmålsutveckling, och menar att det är viktigt att utveckla modersmålet för att berika barns språk- och identitetsutveckling. Stolthet, identifikation och igenkännande var begrepp som både Lina och Elsa betonade i samband med hur barnen reagerade på deras modersmål. Detta kan jag förstå utifrån Cummins forskning, *Flerspråkiga elever - Effektiv undervisning i en utmanande tid* (2017), som menar att identitetsbegreppet är centralt för att förstå mönster av misslyckanden och framgångar i skolor. Pedagoger som inkluderar barns modersmål i undervisning påverkar barnens identitetsskapande på ett positivt sätt. Barn upplever därmed en känsla av respekt från lärarna och stolthet över att få uttrycka sig på sitt modersmål. I de fall som modersmål inte togs i beaktande kände eleverna känslor av skam och rädsla (Cummins 2017, s. 160-176). När barnen i observationerna visade leenden, blev generade eller när de stolt vill hävda sitt modersmål framför sina kompisar och pedagoger utvecklades en stark självkänsla för deras modersmål vilket är resultatet av en stark och positiv identitetsutveckling. Genom att respondenterna förhåller sig positiva till barns modersmål i verksamheten blir det tydligt att barnen utvecklar en positiv attityd över sina egna modersmål. I intervjun betonade Elsa och Lina, att när pedagoger uppmuntrar barns modersmål utvecklas en gemenskap bland barnen vilket stärker självkänslan och stoltheten över deras egna modersmål. I observationen förstärktes denna upplevelse bland barnen vilket jag kunde se på deras kroppshållning och ansiktsuttryck. Med utgångspunkt i Elsa och Linas resonemang om modersmål och dess betydelse för barns identitet och utifrån barnens lek och meningsfulla interaktioner i observationerna, åstadkom Elsa och Lina en ömsesidig identitetsförhandling, som enligt Cummins berikar barns språk och identitetsutveckling långsiktigt.

8.2.2 Verktyg som används för att främja barns modersmålsutveckling i verksamheten

Resultatet visar att verktyg såsom lärplatta, smartboard och dator underlättade det planerade och oplanerade arbetet med modersmålsutvecklingen. Därmed upplevdes inte modersmålsarbetet så komplext. Enligt Kultti kan pedagoger inte lära sig alla barns olika modersmål, utan det handlar mer om att kunna visa intresse för barnets modersmål och kultur. Barns språkliga och sociala kunskaper bildar en helhet vilket skapar villkor för barns deltagande oberoende av deras språkkunskaper (Kultti 2012, s. 167-179). Med hjälp av olika verktyg lärde sig respondenterna begrepp på alla barns modersmål, vilket ökade en nyfikenhet för alla

modersmål i barngruppen. Respondenterna använde deras språkliga kompetenser i verksamheten för att främja barns språk. Lina använde sitt modersmål spanska vid högläsning av en spansk saga. Elsa använde sin arabiska kompetens för att vidareutveckla ett samspel mellan två barn i temaprojektet. Förhållningsättet kan förstås utifrån Skans licentiatuppsats *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken* (2011) som menar att pedagogers språkkompetenser är berikande för barns och pedagogers relationer. Pedagogers språkkompetens kan användas som resurs i förskolan för att främja och stimulera barnens språk (Skans 2011, s. 89-92). Det fanns också tillfällen där pedagogerna lärde sig ord på andra språk för att förtydliga oklarheter. Enligt Skans förklaras detta med att det ger barnen möjlighet att lära sig begrepp gällande vardagssaker och händelser (Skans 2011, s. 89-92).

Gemensamt för de båda förskolorna var flerspråkighetshyllan med böcker på alla barns modersmål, som är tillgänglig för både pedagoger, barn och föräldrar. Pedagoger som delar samma modersmål som barnen läser saga för dem på olika modersmål. Föräldrar har även möjlighet att låna hem samma böcker från förskolan. Enligt Kulttis studie, *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande* (2012) är relationen mellan material i förskolan och material som barn har erfarenheter av i hemmamiljön, exempelvis böcker på olika språk, en resurs för deltagande och erbjuder möjligheter till kommunikation utifrån barnens erfarenheter (Kultti 2012, s. 175). Med hjälp av den formen av kommunikation erkänner pedagogen barnets språkliga kompetens på flera språk. Därmed utvecklas ett flerspråkigt samtal mellan barnet och pedagogen, där barnets tidigare erfarenheter tas tillvara och som hjälper barnet att utvecklas språkligt (Kultti 2012, s. 175). Vidare var sånger och musik på olika modersmål en del av den dagliga verksamheten, vilket uppmuntrade till en flerspråkigmiljö där modersmålet hölls levande i verksamheten. Enligt Kultti är det viktigt för pedagoger att främja barns flerspråkighet i verksamheten för att barnen ska kunna identifiera sig i sin egen förskolemiljö. Genom flerspråkighetshyllan med böcker på olika språk, och genom sång på olika modersmål kan barnen således identifiera sig i sin egen förskolemiljö (Kultti 2012, s. 167-179).

8.2.3 Betydelsen av samverkan mellan förskola och hem gällande barns modersmål

Betydelsen av samverkan mellan förskola och hem är av stor betydelse. Dels för att det förebygger eventuella normer som föräldrar genom sin okunskap om modersmål bär med sig, och dels för att utveckla en flerspråkigmiljö i förskolan. När pedagogerna kartlägger barnens modersmål tillsammans med föräldrar och belyser om vikten av hur man ska använda modersmålet hemma utvecklar föräldrarna en medvetenhet om att modersmålets snarare stärker inlärnigen av andraspråket om de utvecklas parallellt. Med hjälp av språksamtalen förmedlar

pedagogerna hur modersmålet kan hållas levande hemma. Det ökar i sin tur föräldrarnas medvetenhet om att modersmålsutvecklingen i tidig ålder utvecklar en stark självkänsla hos barnen som berikar deras identitetsutveckling långsiktigt.

Vidare visar resultatet att samverkan med hemmen underlättade att utveckla en flerspråkig miljö, vilket kan förstås utifrån Kulttis studie, *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande* (2012). Kultti menar att språkbyten i verksamheten tyder på att det har ett inkluderande syfte, därför är en flerspråkigmiljö viktig för barns fortsatta språkutveckling. Genom att samarbeta med barnen och föräldrarna och fråga vad saker heter på deras modersmål utvecklas nyfikenhet om barns modersmål, vilket involverar hela barngruppen att lära sig kamraternas modersmål (Kultti 2012, s. 167-179). Utifrån Kulttis studie åstadkom pedagogerna en flerspråkigmiljö eftersom de fick hjälp med att översätta sånger, siffror och ordbanker som flitigt används i den dagliga verksamheten. Därmed är samverkan mellan förskola och hem av stor betydelse eftersom pedagogerna genom detta får hjälp med att hålla modersmålet levande i verksamheten.

8.2.4 Flerspråkighetsperspektiv som kompetens

Utifrån Elsa och Linas intervju svar visar det sig att stödet från förskolechefer och andra satsningar inom stadsdelen har underlättat arbetet med modersmålsutvecklingen i verksamheten. Därmed spelar olika befattningar, åldrar eller yrkeserfarenheter inte roll när pedagogerna arbetar med att främja barns modersmål i verksamheten. Snarare handlar det om vilken kompetensen inom flerspråkighetsperspektivet som pedagogerna besitter. Respondenternas resonemang kan förstås i enlighet med Carlsons artikel om *Flerspråkighet inom lärarutbildningen - ett perspektiv som saknas* (2009) och Skolinspektionens kvalitetsgranskning - *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling* (2017). Både Lina och Elsa har en lärarexamen från svensk högskola men saknade flerspråkighetsperspektivet från lärarutbildningen. Trots detta upplevde ingen av dem att arbetet med modersmål var svårt. Detta på grund av att de båda respondenterna hade fått stöd från stadsdelen och förskolechefen om hur modersmålsarbete kan implementeras i verksamheten. Genom att arbetslagen får möjlighet att utveckla modersmålsarbete på arbetsplatsträffar och reflektionstider, och genom stadsdelens satsningar på flerspråkighetsutbildningar underlättar det att främja modersmålsutvecklingen i verksamhetens alla delar. Men alla förskolor har inte samma förutsättningar som Lina och Elsa. Utifrån Skolinspektionens rapport framgick det av de intervjuade respondenterna att det inte finns tillräckliga kunskaper om uppdraget kring modersmål vilket utvecklar en osäkerhet kring hur pedagoger kan arbeta och uppmuntra barns modersmål (Skolinspektionen 2017, s. 6). Därmed förklarar Carlsons studie varför flerspråkighetsperspektivet behöver göras till en behörighet för alla blivande lärare (Carlson

2009, s. 58-60). Med flerspråkighetsperspektivet som enligt Carlson saknas inom lärutbildningar breddar pedagoger sin kompetens vad gäller arbetet med modersmålsutvecklingen. Perspektivet ger pedagoger kunskaper och ny förståelse för hur de ska förhålla sig för att uppnå läroplanens mål och riktlinjer gällande modersmålsutvecklingen.

8.3 Resultaten i ett större perspektiv

Under den här rubriken resonerar jag kring resultaten i förhållande till förskolans styrdokument, och vad det betyder för förskolan och för mig som pedagog.

Utifrån den tidigare forskningen och resultatet av intervjuerna och observationerna i studien kännetecknas modersmålsutvecklingen i förskolan av nyfikenhet och öppenhet. En vilja ifrån pedagoger att ta reda på mer av barnens språk ökar i sin tur barnens möjligheter att utveckla sitt unika modersmål. Både i förskolans styrdokument och i skollagen framgår det att verksamma pedagoger ska ansvara för att barn ska få möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Ansvaret vilar således på mina axlar som blivande förskollärare under min kommande yrkesroll. Jag har en skyldighet att sträva mot, samt framställa hur jag mot läroplanens strävansmål arbetar med att integrera modersmålet i verksamhetens alla delar. Genom en öppenhet och nyfikenhet för olika modersmål i barngruppen och med hjälp av olika strategier innebär det en utmaning att tillhandahålla en flerspråkigmiljö i förskolan. Samtidigt handlar det i stor utsträckning om den totala kompetensen och förutsättningarna som finns inom verksamheten, med det menar jag arbetslaget och organisationen. I yrkesutövningen skulle det betyda att enhetschefer, förskolechefer och verksamma pedagoger oavsett om de är flerspråkiga eller enspråkiga, behöver vara insatta i arbetet med modersmålsutvecklingen för att uppnå strävansmålen i förskolans läroplan. Förutsättningen är att pedagoger får möjlighet till fortbildningar och andra satsningar som utvecklar nyfikenhet och öppenhet för modersmål.

Kunskapen som jag tar med mig från denna studie är att jag som blivande förskollärare med stöd och hjälp från arbetslaget och förskolechefen tillsammans kommer att vara med och forma starka identiteter hos samhällets medborgare. Det ställer krav på att tillhandahålla ett förhållningsätt i enlighet med läroplanens etiska regler, som i sin tur utvecklar en god medvetenhet om modersmålsutvecklingen. Förhållningssättet utvecklar en medvetenhet hos barnen som unika individer med ett unikt språk. Det utvecklar även den personliga identiteten som hör ihop med den tidiga språkutvecklingen då barn utvecklar en förmåga att dra en gräns mellan jaget och resten av världen. Genom denna sociala process utvecklas unika identiteter som barnen stolt erkänner och respekterar.

I inledningen betonade jag att modersmål är ett ämne som intresserar mig eftersom det berör hela min barndom. Mina föräldrar valde att jag skulle gå i en kommunal förskola och skola men med en integrerad arabisk avdelning och klass trots att jag inte ville det. Det är nu som vuxen och särskilt efter denna studie som jag inser fördelarna med att mina föräldrar valde att uppmuntra och förstärka mitt modersmål. Jag kan av egen erfarenhet och med stolthet uttrycka att modersmål är en resurs för individen. Jag tackar mina föräldrar för valet de gjorde, eftersom deras val utvecklade en trygg identitet och en stark självkänsla inom mig. Genom tidigare forskning, resultatet av denna studie och genom mig själv som unik individ med tidigare erfarenheter där modersmålsutvecklingen uppmuntrats genom hela min barndom, inser jag att modersmålet berikar barns språk - och identitetsutveckling på långt sikt.

8.4 Slutsatser

Slutsatserna av denna studie visar att pedagogerna med stöd från chef och stadsdel medvetet arbetar med modersmålsutveckling i verksamheten. Det innebär att arbetet med modersmål inte behöver vara svårt. Genom att få ta del av pedagogers resonemang ökade min förståelse för hur viktigt exempelvis olika verktyg underlättar modersmålsutvecklingen. Undersökningen har även visat att föräldrasamverkan är av stor betydelse, dels eftersom normen om att modersmålet har en negativ påverkan på barnets andraspråk förebyggs och dels för att arbetet med att inkludera modersmålet i verksamhetens teman, planerad samlingar och sångsamlingar underlättas. Efter avslutad studie har jag ökat min förståelse för hur språk och identitet hänger ouplösligt samman.

8.5 Vidare forskning

Studien har gett mig inblick i två pedagogers enskilda perspektiv på hur de arbetar med modersmålsutveckling för att stärka barns identitet. Jag anser att barn och föräldrar har en viktig roll i processen om modersmål. Därför skulle det vara ett spännande forskningsfält att få ta del av föräldrarnas uppfattning om modersmålets betydelse för språk - och identitetsutvecklingen samt barnens tankar om hur de upplever att modersmålet stärker dem som unika individer.

9. Referenslista

9.1 Otryckta källor:

Intervjuer med två förskolepedagoger 2018-03-14 – 2018-03-16 och observationer i deras respektive avdelning 2018-03-19 – 2018-03-29

9.2 Tryckt litteratur:

Arnberg, Lenore (2004). *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Benckert Susanne, Håland, Pia & Wallin, Karin (2008). *Flerspråkighet i förskolan*. Myndigheten för skolutveckling: Stockholm.

Bozarslan, Aycan (2001). *Möte med mångfalden: förskolan som arena för integration*. Stockholm: Runa förlag AB.

Calderon, Lena (2004). *Komma till tals-flerspråkiga barn i förskolan*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Cummins, Jim (2001). *Andraspråksundervisning för skolframgång – en modell för utveckling av skolans språkpolicy*. I Naucmér, Kerstin (Red.), *Symposium 2000 – Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Sigma förlag.

Cummins, Jim (2017). *Flerspråkiga elever – Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2001). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HSL.

Håkansson, Gisela (2003). *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Ladberg, Gunilla (2003). *Barn med flera språk. Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. Stockholm: Liber AB

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Upplaga 4:9*. Studentlitteratur: Lund.

Skolverket (2013). *Flera språk i förskolan – teori och praktik*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan reviderad 1998*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Strandberg, Leif (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plughästar och fusklappar*. 2. uppl. Stockholm: Norstedt

Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*. Studentlitteratur: Lund.

Svensson, Gudrun (2017). *Transspråkande - i praktik och teori*. Stockholm: Natur & Kultur.

Thomassen, Magdalena (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*, 1 uppl. Malmö: Gleerups utbildning.

Thunborg, Camilla (2001). *Lärdilemman inom hälso- och sjukvården*. I: Backlund, Thomas (red.). *Lärdilemman i arbetslivet*. Studentlitteratur: Malmö.

9.3 Elektroniska resurser:

Grøver, V., Lawrence J. F., & Rydland, V. (2016). Bilingual Preschool Children's Second-Language Vocabulary Development: The Role of First-language Vocabulary Skills and Second-language Talk Input [Elektronisk resurs]. *International Journal of Bilingualism*. DOI: 10.1177/1367006916666389.

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/52727/Bilingual-Preschool-Childrens-Second-Language-Vocabulary-Development.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad: 2018-02-27

Aukrust, V.G. & Ryland, V. (2011). *Preschool classroom conversations as long-term resources for second language and literacy acquisition* [Elektronisk resurs]. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2011, Vol.32(4).

<https://doi.org/10.1016/j.appdev.2011.01.002> Hämtad: 2018-02-28

Carlson Marie (2009). *Flerspråkighet inom lärarutbildningen- Ett perspektiv som saknas* [Elektronisk resurs]. *Utbildning & Demokrati* 2009, vol 18, Nr 2, 39-66.

<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/forskning/forskningsmiljoer/hs/humus/utbildning-och-demokrati/2009/nr-2/marie-carlson---flersprakighet-inom-lararutbildningen---ett-perspektiv-som-saknas.pdf> Hämtad: 2018-02-28

Kultti, Anne (2012). *Flerspråkiga barn i förskolan: villkor för deltagande och lärande* [Elektronisk resurs]. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/29219/1/gupea_2077_29219_1.pdf Hämtad: 2018-02-25

Kultti, Anne (2013). *Singing as Language Learning Activity in Multilingual Toddler Groups in Preschool* [Elektronisk resurs]. *Early Child Development and Care*, 2013, Vol.183(12), p.1955-1969. <http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2013.765868> Hämtad: 2018-02-25

Skans, Anders (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken* [Elektronisk resurs]. Licentiatuppsats.

http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/11603/2043_11603%20Skans.pdf?sequence=2 Hämtad: 2018-02-27

Skolinspektionen (2017). *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling* [Elektronisk resurs]. Kvalitetsgranskningsrapport 2017. Stockholm: Skolinspektionen.

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2017/forskolans-arbete-med-flersprakiga-barns-sprakutveckling/rapport-forskolans-arbete-med-flersprakiga-barns-sprakutveckling-uppdaterad-version.pdf>

Hämtad 2018-02-23

Svensson, Ann- Katrin (2012). *Med alla barn i fokus - om förskolans roll i flerspråkiga barns språkutveckling* [Elektronisk resurs]. *Paideia* (4) ss.29-37.

<http://hb.divaportal.org/smash/get/diva2:869525/FULLTEXT01.pdf> Hämtad 2018-02-23

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet.

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad: 2018-02-25.

Bilagor

Bilaga1 - Informationsbrev

Kista 23 februari 2018

Information om studie om flerspråkighet i förskolan.

Mitt namn är Amira Azzazi och är student på det erfarenhetsbaserade förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver jag ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och mitt kommande yrke som förskollärare. Studien kommer att handla om flerspråkighet i förskolan, mer specifikt inriktning är huruvida pedagoger arbetar och förhåller sig till barns modersmål i förskolan.

För att samla in material till studien skulle jag gärna vilja besöka er förskola mellan 7/3-7/4 2018. Jag skulle då vilja intervjua er, där inspelning av intervju kommer att ske. Jag kommer även vilja att observera er i verksamheten tillsammans med barnen vid olika tillfällen såsom, samlingen, måltiden och temaprojekt. Under observationen kommer anteckningar och observationsprotokoll att användas som hjälpmedel.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill jag be om ert medgivande för ert barns deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär. I sådant fall kommer även barnen att bli åldersadekvat informerade om studien och de ges då också möjlighet att besluta om sitt eget deltagande.

Kontakta gärna mig eller min handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,
Amira Azzazi

Amira Azzazi
07073 44 574
amira_azzazi@hotmail.com

Handledares namn: Thomas Backlund
Södertörns högskola
08: 608 45 42
thomas.backlund@sh.se

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag/vi **samtycker** till att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn:

Vårdnadshavares namnunderskrift/er.....

Formuläret återlämnas till Amira Azzazi senast den 10/3-2018. Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.

Syfte

Med denna studie ämnar jag att undersöka hur pedagoger arbetar med barns modersmål i förskolan. Jag vill få förståelse för hur pedagoger i flerspråkiga förskolor uppmuntrar alla barns språk trots att pedagogerna inte behärskar alla modersmål. Hur ni gör, vilka arbetssätt som tillhandahålls och hur ni tänker att modersmål stärker barns identitet är några av mina funderingar som jag ämnar att undersöka. Studien utgår från vetenskapsrådets anvisningar om forskningsetiska principer vilket innebär att respondenterna i studien är anonyma vilket därmed gör dem oidentifierbara i studien. Respondenten medger sitt samtycke till medverkan och kan närsomhelst avbryta intervjun.

Bakgrund

Befattning: Ålder:
Född i Sverige: Ankomst till Sverige: Modersmål:

- Hur länge har du arbetet i denna förskola?
- Hur stor andel av barnen talar ett annat modersmål än svenska? Kan du nämna vilka olika modersmål som talas i avdelningen i nuläget?
- Vilka modersmål talar övriga pedagoger i förskolan?
- Vilken utbildning inom flerspråkighet har du från lärarutbildningen?
- Kan du berätta för mig om din stadsdel eller kommun har satsat på utbildningar inom flerspråkighet för personalen?

Modersmål

- Hur resonerar du kring modersmålsstöd, hur förhåller du dig till detta?
- Anser du att modersmålsuppmuntran är en svårighet eller en tillgång i verksamheten?
- Upplever du situationer som underlättar eller hindrar ditt arbete med modersmålsstöd? Kan du ge exempel när dessa situationer kan uppstå?

Identitet

- Hur resonerar du kring begreppet identitet i relation till modersmålsstöd?
- På vilket sätt kan man stärka barns identitet med hjälp av modersmålsstöd? Hur gör du? Kan du berätta om en specifik situation?
- Kan du ge exempel från verksamheten där barnen känner stolthet eller underskattning när modersmålets används?

Arbetsätt och material

- Hur stöttar ni barnen i utvecklingen av deras modersmål? Berätta för mig hur en situation kan se ut.
- Hur uppmuntrar du alla barns modersmål trots att du inte behärskar alla modersmål i förskolan? Kan du berätta om en situation eller ett exempel från verksamheten?
- Vilket arbetssätt använder ni i främjandet av barnens modersmål? Kan du visa mig konkret material som används och i vilket syfte? Finns det gemensamma arbetssätt i hela förskolan som ni arbetar utefter?

Samverkan mellan förskola hem

- Hur samarbetar ni med föräldrar kring barnens modersmål? På vilket sätt stöttar ni föräldrarna i barnens modersmålsstöd? Kan du berätta om en situation när detta sker?
- Vad är föräldrars erfarenhet kring ert arbete gällande barns modersmålsuppmuntran?
- Upplever föräldrarna något missnöje? Vilka möjligheter respektive bekymmer har de?

Övrigt

- Är det något annat kring det vi talat om som du skulle vilja ta upp eller belysa om?

Bilaga3 Observationsprotokoll

Datum	Tid	Ålder	GÖR	SÄGER	REFLEKTION